

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Europa inwestująca w obszary wiejskie.

EWALUACJA ZEWNĘTRZNA STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ STOWARZYSZENIE LGD BORY DOLNOŚLĄSKIE

Fundacja na rzecz Collegium Polonicum

SŁUBICE 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania.

Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie w ramach swojej działalności statutowej prowadzi szereg zadań, które mają na celu działalność na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w tym przede wszystkim m.in.:

- 1) Wspieranie rozwoju obszarów wiejskich gmin regionu Bory Dolnośląskie.
- 2) Ochrona wartości historycznych, kulturowych, urbanistycznych, przyrodniczych i krajobrazowych na obszarze LGD.
- 3) Integracja mieszkańców oraz budowanie wspólnej tożsamości.
- 4) Promocja regionu Bory Dolnośląskie.
- 5) Rozwój turystyki, produktów regionalnych i przedsiębiorczości wiejskiej.

Głównym zadaniem LGD jest realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju w obszarze rozwoju nie tylko przedsiębiorczości, ale również infrastruktury na terenie gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia, tj. gmin wiejskich: Żary, Wymiarki, Przewóz, Żagań, Małomice, Iłowa, Gozdnicza, Osiecznica, Węglińiec, Pieńsk. Wsparcie skierowane jest także na działania w obszarze kapitału społecznego oraz aktywizacji mieszkańców. W celu realizacji LSR, LGD współpracuje nie tylko ze swoimi członkami, ale również innymi podmiotami działającymi aktywnie na obszarze oddziaływania. Te działania przyczyniły się do zbudowania sieci współpracy pomiędzy gminami, jak również pomiędzy organizacjami pozarządowymi oraz osobami fizycznymi.

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazane zostały trzy cele ogólne, do których przyporządkowano siedem celów szczegółowych. Sformułowano je opierając się o wyniki przeprowadzonej diagnozy, w tym identyfikację potrzeb poszczególnych grup interesariuszy podczas konsultacji społecznych. Cele ogólne:

- 1) Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości.
- 2) Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju.
- 3) Wzrost kapitału społecznego na obszarze LGD.

Wymagania w zakresie przygotowywania Lokalnych Strategii Rozwoju w okresie 2014-2020 przewidywały, iż co najmniej połowę środków finansowych należy przeznaczyć na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości. Stąd też cele szczegółowe 1.1. i 1.2. skoncentrowane były na przedsięwzięciach związanych z tworzeniem i rozwojem firm. Ze względu na pozyskanie tzw. bonusów LGD przeznaczyło na nie dodatkowe środki i jednocześnie zwiększyło wskaźniki.

Pozostałe cele szczegółowe nastawione były z jednej strony na zwiększenie aktywności społecznej, wzmacnianie roli organizacji pozarządowych, wspieranie inicjatyw oddolnych, usług edukacyjnych, a także promocję i wspieranie dziedzictwa kulturowego. Z drugiej strony na tworzenie i wzmacnianie infrastruktury drogowej, turystycznej, rekreacyjnej oraz kulturalnej. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjna, a także wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy sportowych. Realizacja tego przedsięwzięcia

pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką był niski poziom aktywności społecznej mieszkańców gmin objętych działaniem LGD. Przedsięwzięcia zrealizowano z powodzeniem, większość zaplanowanych wskaźników została osiągnięta, pomimo trudności jakie pojawiły się w związku z pandemią COVID-19.

Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmocnienia. Stan realizacji LSR potwierdza postęp rzeczowy i finansowy osiągnięty przez LGD. Zaplanowana interwencja miała spowodować trwałą zmianę w środowisku lokalnym. Główne działania skupiały się na zwiększeniu aktywności mieszkańców i pobudzeniu rozwoju gospodarczego i turystycznego regionu. Wyniki badania ewaluacyjnego LSR potwierdzają osiągnięcie większości wyznaczonych celów ogólnych, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników.

Realizacja finansowa oraz rzeczowa przebiegła zgodnie z planem, przy czym należy mieć na uwadze, że LGD niejednokrotnie dokonywało zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju oraz jej załącznikach – Planie Działania czy Budżecie, aby dostosować realizację LSR do zmieniającej się rzeczywistości. W Raporcie zamieszczono dane z ostatniego zamkniętego roku sprawozdawczego tj. 2021. Natomiast zweryfikowano także postęp realizacji wskaźników do końca października 2022r. Dane z postępu finansowego potwierdzają, że większość strategii jest już zrealizowana. Pozostałe przedsięwzięcia postępują zgodnie z przyjętymi harmonogramami.

W realizowanej LSR grupę defaworyzowaną stanowiły osoby bezrobotne, w wieku 25-44 oraz kobiety. W ramach LSR, na podstawie przeprowadzonej diagnozy, zaplanowano interwencję minimalizującą negatywne skutki i odpowiadającą na potrzeby grup defaworyzowanych.

Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie funkcjonuje prawidłowo. Pracownicy biura wykazują zaangażowanie w realizację swoich zadań, są otwarci na współpracę i wsparcie beneficjentów. Zarówno sprawność obsługi, jak również sposób przekazania informacji podczas doradztwa zostały ocenione bardzo dobrze. Prawidłowo prowadzone są działania promocyjne. Społeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów.

Badanie ewaluacyjne zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat skuteczności, użyteczności i trwałości działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	1
2. Spis treści.....	3
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	4
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	6
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	7
5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego.....	7
5.2. Główne założenia LSR	25
5.3. Stan wdrażania LSR	27
6. Ocena wdrażania LSR zawierająca odpowiedzi na pytania badawcze	45
7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje	55
8. Bibliografia.....	57
9. Spis tabel i wykresów	58
10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	59

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była identyfikacja i ocena efektów realizacji STRATEGII ROZWOJU LOKALNEGO KIEROWANEGO PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ STOWARZYSZENIA LGD BORY DOLNOŚLĄSKIE.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum – niezależny podmiot, który spełnia wymogi określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie w/w Wytycznych. Ich zadaniem było zgromadzenie informacji na temat efektywności, skuteczności i adekwatności działań podejmowanych przez Lokalną Grupę Działania w celu wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju. Skupiały się na wskazanych obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, dzięki przyjętemu systemowi ewaluacji.

Obszary badań i przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - 1.1. Jaki jest stopień osiągnięcia celów ogólnych, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - 2.1. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - 2.2. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - 3.1. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - 3.2. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - 4.1. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - 4.2. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - 5.1. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - 5.2. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - 5.3. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - 6.1. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - 6.2. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

7. Projekty współpracy
 - 7.1. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - 7.2. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - 8.1. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - 8.2. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - 8.3. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - 9.1. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - 9.2. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - 9.3. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - 9.4. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?
10. Wartość dodana podejścia LEADER
 - 10.1. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
 - 10.2. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
 - 10.3. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
 - 10.4. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Ocena działań przy pomocy ewaluacji możliwa jest pod różnymi kątami. Od wyboru kryteriów oceny zależy dobór metod badawczych, wybór źródeł danych oraz moment dokonywania pomiaru. Zgodnie ze standardami ewaluacji wyróżnia się następujące kryteria zasadne do stosowania w ewaluacji ex-post:

- *Efektywność – ocena poziomu „ekonomiczności” projektu, czyli stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych wyników i rezultatów;*
- *Skuteczność – ocena stopnia, na ile cele przedsięwzięcia, zdefiniowane na etapie programowania, zostały osiągnięte.*
- *Adekwatność – stopień zaspokojenia potrzeb beneficjentów w wyniku osiągnięcia rezultatów podejmowanych operacji.*
- *Trwałość – ocena faktu, czy pozytywne efekty projektu na poziomie celu mogą trwać do zakończenia finansowania zewnętrznego oraz czy możliwe jest utrzymanie wpływu projektu w dłuższym okresie na procesy rozwoju na poziomie sektora, regionu czy kraju.*

Przyjęto, że w ramach niniejszej ewaluacji stosowane będą kryteria: **skuteczności, użyteczności i trwałości.**

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum na zlecenie Lubuskiej Sieci LGD. Polega na zrealizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie lubuskim, co umożliwia zbieranie danych porównywalnych w skali całego województwa.

Koncepcja metodologiczna badania, zaproponowana przez Wykonawcę, uwzględniła kluczową dla zapewnienia trafności i rzetelności prowadzonych działań badawczych zasadę triangulacji, rozumianą jako triangulację źródeł danych, metod badawczych, jak i triangulację perspektyw badawczych. Zgodnie z jej zasadą, aby zachować możliwie największy obiektywizm i rzetelność wyciąganych wniosków powinno dążyć się do zwielokrotnienia źródeł informacji dla każdego badanego aspektu. Triangulacja obejmuje zarówno aspekt źródeł informacji (narzędzia ilościowe, jakościowe, analiza danych zastanych) oraz triangulację badaczy (wyciąganie wniosków na podstawie tych samych danych przez kilka niezależnie pracujących osób), po czym konfrontacja tych wniosków. W ten sposób eliminowany jest efekt filtru wynikającego z doświadczeń i predyspozycji pojedynczych badaczy.

Analizy były realizowane w odniesieniu do następujących kryteriów ewaluacyjnych: skuteczność, użyteczność, trwałość. Każde z pytań badawczych było rozpatrywane pod kątem właściwego specyfice pytania kryterium. W pierwszym etapie prac został przygotowany szczegółowy plan ewaluacji, uwzględniający specyfikę poszczególnych lokalnych grup działania i stosowane dotychczas narzędzia monitoringu, w tym arkusze Excel służące do agregacji danych możliwych do porównania również na poziomie województwa. W badaniu zastosowano zestaw technik badawczych i analitycznych, w tym:

1. Metody ilościowe:
 - 1.1. Ankiety elektroniczne dla beneficjentów wsparcia;
 - 1.2. Ankieta elektroniczna dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR.
2. Metody jakościowe:
 - 2.1. Grupowe wywiady pogłębione z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD;
 - 2.2. Wywiady indywidualne z pracownikami LGD.
3. Analiza danych zastanych:
 - 3.1. Strategia Rozwoju Lokalnego danego LGD;
 - 3.2. Dane GUS i inne statystyki publiczne odnoszące się do obszarów interwencji LSR;
 - 3.3. Strony internetowe LGD;
 - 3.4. Arkusze monitoringowe LGD;
 - 3.5. Wskaźniki agregowane przez LGD.
4. Benchmarking:
 - 4.1. Porównanie dynamiki kluczowych wskaźników GUS na terenach LGD z gminami, na terenie których LSR nie były wdrażane.

Szczegółowe informacje o metodyce badania zawarto w załączniku nr 1 do raportu.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego

Pierwsze próby nawiązania partnerstwa rozpoczęły się w 2002 roku dzięki zaangażowaniu wójta gminy Wymiarki oraz burmistrza gminy Węgliniec i miały na celu pokazanie jedności, wspólnych interesów oraz dorobku regionu. Wejście Polski do Unii Europejskiej dało nadzieję na pozyskanie środków finansowych pozwalających na podjęcie konkretnych działań, co zaowocowało powołaniem organizacji łączącej cele i potencjały. Fundacja Bory Dolnośląskie została zarejestrowana w dniu 18.05.2006 r. Wstępnie teren działania obejmował gminy skupione wokół południowo-zachodniej części Borów Dolnośląskich tj. Małomice, Żagań, Żary, Iłowa, Przewóz, Wymiarki, Pieńsk, Węgliniec, Osiecznica. W roku 2007 rozszerzono go o gminę Gozdnicę. Doświadczenie w realizacji pierwszych projektów zaowocowały podjęciem decyzji o utworzeniu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, co nastąpiło 15.12.2008r. Stowarzyszenie zostało zarejestrowane pod nr KRS: 0000319771.

LGD położone jest na terenie dwóch województw: dolnośląskiego i lubuskiego. Obszar Stowarzyszenia obejmuje swoim zasięgiem 10 gmin, w tym: 4 gminy miejsko-wiejskie - Małomice, Iłowa, Pieńsk i Węgliniec; 5 gmin wiejskich - Żagań, Żary, Wymiarki, Przewóz, Osiecznica oraz gminę miejską Gozdnicę. Mapa obszaru objętego LSR kształtuje się następująco:

Rysunek 1 Mapa obszaru objętego LSR, źródło: LSR

Lokalna Grupa Działania tworzy 58 podmiotów, z czego sektor publiczny reprezentuje 13 podmiotów, sektor gospodarczy 13 podmiotów, sektor społeczny 15 podmiotów oraz 17 mieszkańców. Każda z reprezentowanych grup jest zainteresowana rozwojem obszaru LGD, gdyż skutkuje to polepszeniem jakości życia mieszkańców, zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej.

Łączna powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD wynosi 1 960 km². Szczegółowe dane dotyczące powierzchni gmin oraz liczby ich mieszkańców przedstawiono poniżej.

Tabela 1 Ludność i obszar gmin wchodzących w skład LGD

Województwo	Powiat	Gmina	Rodzaj gminy	Liczba mieszkańców	Powierzchnia (km²)
Dolnośląskie	bolesławiecki	Osiecznica	wiejska	7 329	437
	zgorzelecki	Pieńsk	miejsko-wiejska	8 827	111
		Węgliniec	miejsko-wiejska	7 958	338
Lubuskie	żagański	Gozdnica	miejska	2 812	24
		Iłowa	miejsko-wiejska	6 500	153
		Małomice	miejsko-wiejska	5 155	80
		Wymiarki	wiejska	2 134	63
		Żagań	wiejska	7 178	281
	żarski	Przewóz	wiejska	3 043	178
		Żary	wiejska	12 366	294
Razem:				63 302	1959

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Ludność

Według danych LSR w 2013 obszar LGD zamieszkiwało 66 208 osób. W latach 2006 – 2013 następował systematyczny wzrost liczby mieszkańców obszaru LGD. Od 2014 r. na terenie większości gmin obserwujemy stały spadek liczby ludności, za wyjątkiem gminy wiejskiej Żary. W 2021 roku liczba mieszkańców obszaru wyniosła 63 302 osoby. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy, zdecydowanie najliczniej zamieszkiwaną jest gmina wiejska Żary, a najmniejszą liczbę mieszkańców posiada gmina Wymiarki. Dane dla całego obszaru pokazują spadek ludności o 4% w stosunku do roku 2014. Gęstość zaludnienia gmin wchodzących w skład LGD według stanu na koniec 2021 r. wynosi 32,31 os./km². Największa gęstość

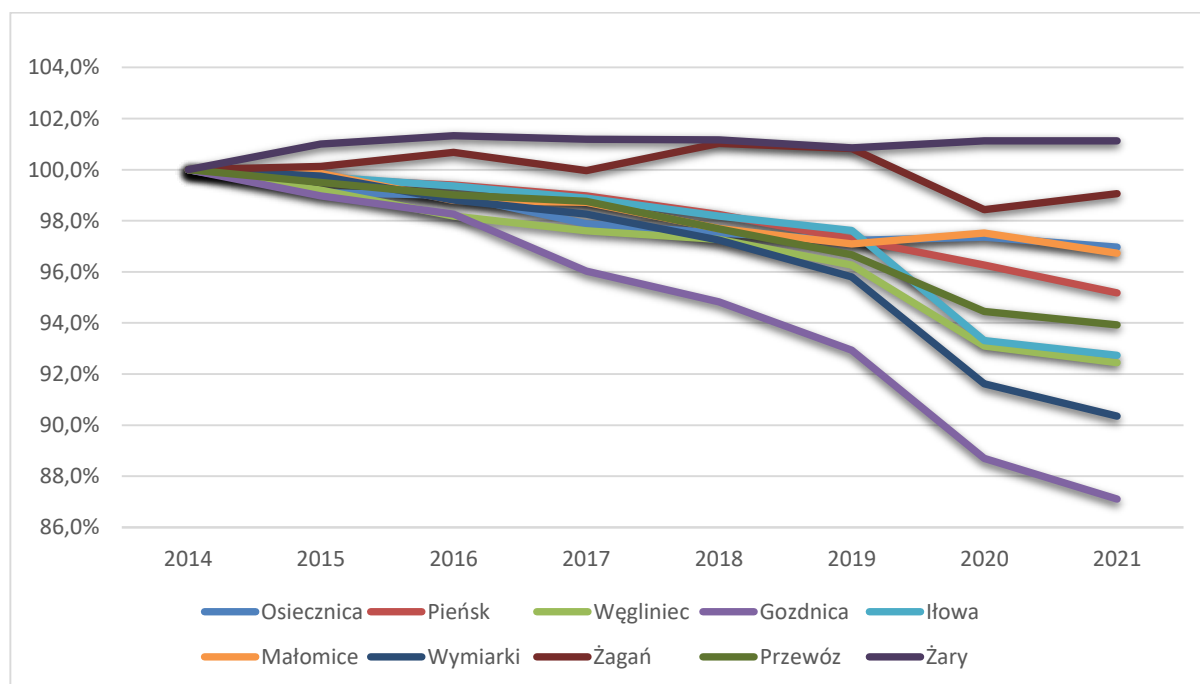
zaludnienia występowała w gminie miejskiej Gozdnicza, a najmniejsza w gminie wiejskiej Osiecznica. Dane z poszczególnych gmin i dynamikę przyrostu oraz gęstość zaludnienia w 2021r. obrazuje tabela i wykres poniżej.

Tabela 2 Dynamika przyrostu ludności na obszarze LGD w latach 2014-2021

Liczba mieszkańców Lokalna Grupa Działania										
Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Przyrost %	Gęstość zaludnienia (osoba/km ²)
Osiecznica	7 558	7 490	7 482	7 398	7 371	7 349	7 358	7 329	-3%	16.77
Pieńsk	9 274	9 241	9 218	9 179	9 112	9 022	8 928	8 827	-5%	79.52
Węgliniec	8 608	8 539	8 452	8 402	8 373	8 287	8 014	7 958	-8%	23.54
Gozdnica	3 228	3 195	3 172	3 100	3 061	3 000	2 863	2 812	-13%	117.17
Iłowa	7 009	6 990	6 964	6 931	6 882	6 842	6 540	6 500	-7%	42.48
Małomice	5 329	5 321	5 265	5 261	5 206	5 174	5 197	5 155	-3%	64.44
Wymiarki	2 362	2 356	2 334	2 321	2 297	2 263	2 164	2 134	-10%	33.87
Żagań	7 246	7 255	7 295	7 243	7 321	7 306	7 133	7 178	-1%	25.54
Przewóz	3 240	3 224	3 208	3 200	3 165	3 132	3 060	3 043	-6%	17.10
Żary	12 228	12 351	12 391	12 374	12 370	12 332	12 366	12 366	1%	42.06

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Wykres 1 Dynamika zmian ludności w latach 2014-2021 w gminach obszaru LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Jednym z istotnych czynników, determinujących zarówno procesy społeczne, jak również gospodarcze, jest wskaźnik dotyczący liczby osób w wieku produkcyjnym

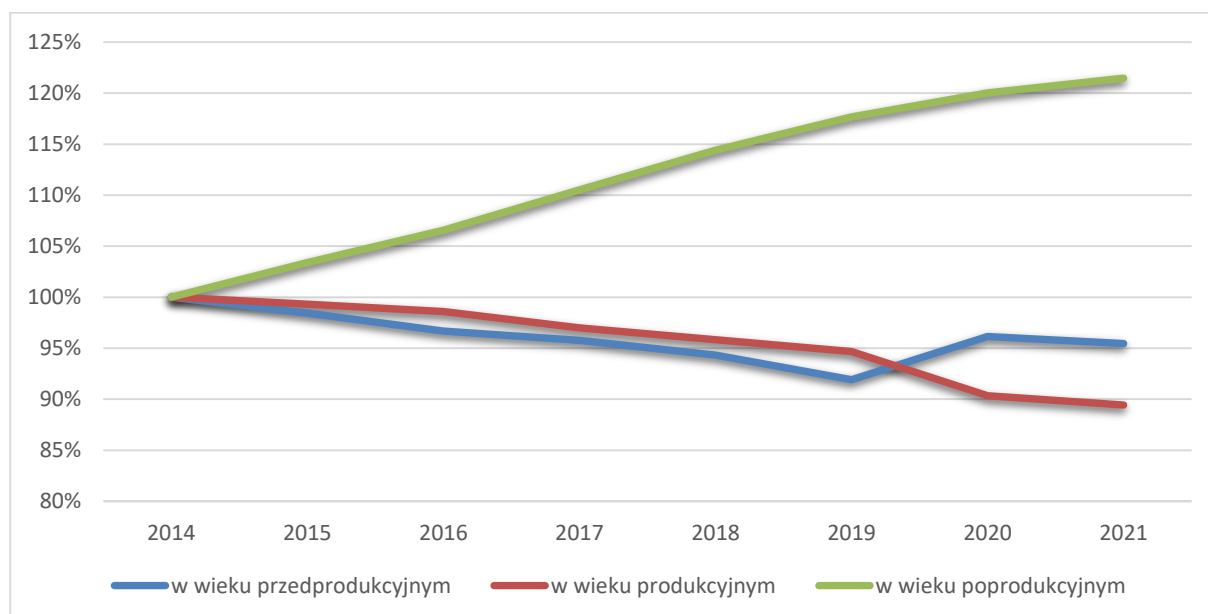
i poprodukcyjnym. Dane jednoznacznie pokazują jak niekorzystnie na obszarze LGD prezentuje się struktura ludności według ekonomicznych grup wieku. W latach 2014-2021 zgodnie z danymi GUS, liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym spadła o 558 osób, natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym spadła aż o 4 548 osób. Zgodnie z tendencją ogólnopolską wzrosła liczba osób w wieku poprodukcyjnym łącznie o 2 326 osób. Dane wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 3 Struktura ludności w grupach funkcjonalnych w latach 2014-2021 na obszarze LSR

	Osoby w wieku przedprodukcyjnym	Osoby w wieku produkcyjnym	Osoby w wieku poprodukcyjnym
2014	12 243	43 009	10 830
2015	12 051	42 714	11 197
2016	11 838	42 402	11 541
2017	11 725	41 715	11 969
2018	11 548	41 221	12 389
2019	11 252	40 711	12 744
2020	11 771	38 855	12 997
2021	11 685	38 461	13 156

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

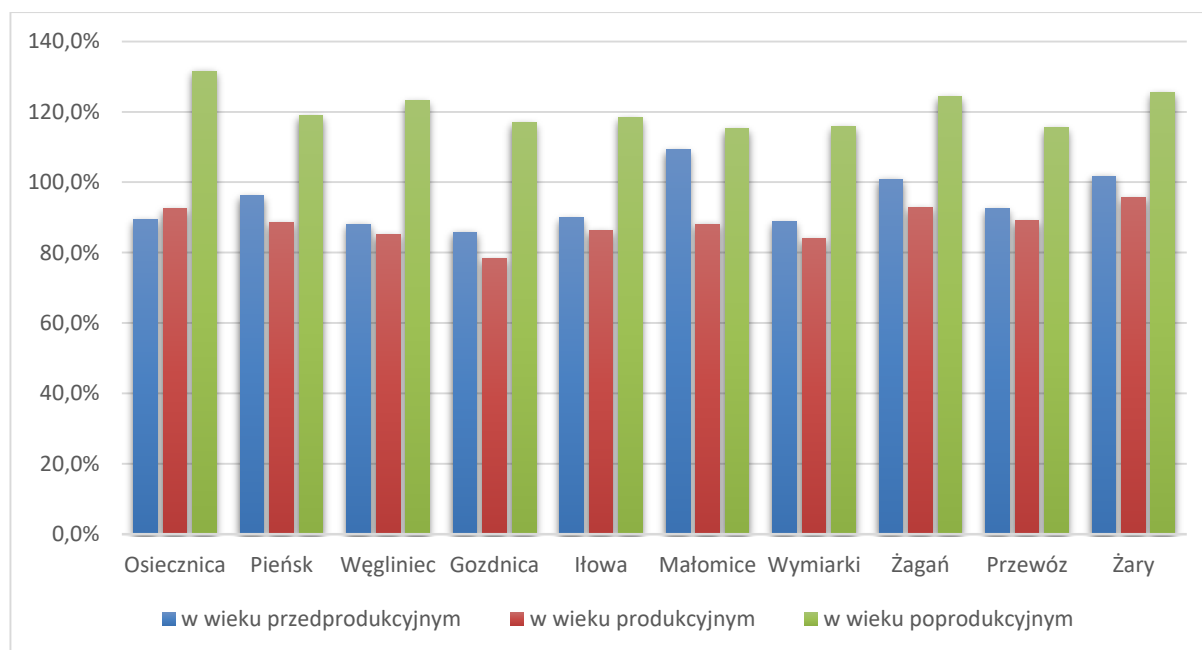
Wykres 2 Dynamika zmian w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021 na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Na terenie całego obszaru LGD zmniejszyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym o 10,6 %. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym spadła (o 4,6%). Wyraźnie zwiększyła się natomiast liczba ludności w wieku poprodukcyjnym – aż o 21,5%. Proces zmian na przestrzeni lat w poszczególnych gminach zaobserwować można na wykresie poniżej.

Wykres 3 Dynamika zmian 2014/2021 w grupach funkcjonalnych ludności w gminach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W LSR, na podstawie wyników badań i warsztatów, uznano, że niezbędne jest przystosowanie infrastruktury społecznej do potrzeb osób starszych, aby zapobiec wykluczeniu społecznemu tej grupy mieszkańców.

Gospodarka i przedsiębiorczość

W 2013 r. na obszarze objętym strategią było 4 967 podmiotów gospodarki narodowej. Zdecydowana większość z nich, bo aż 4 654 należała do sektora prywatnego. Jedynie 6,3% podmiotów reprezentowało sektor publiczny. Ponad 70% to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, głównie firmy jednoosobowe lub mikroprzedsiębiorcy zatrudniający do 9 pracowników. Natomiast na koniec 2021 roku było 6 006 podmiotów gospodarczych, z czego 5 719 należało do sektora prywatnego. Porównując sytuację z roku 2014 do 2021 można zauważać dalszy wzrost liczby podmiotów wpisanych do REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wzrost ten wyniósł ponad 23% i aktualnie wskaźnik wynosi 933 podmiotów. Poniżej tabela porównująca sytuację na przestrzeni lat.

Tabela 4 Przyrost podmiotów gospodarczych w gminach na obszarze LGD w latach 2014-2021

Gmina/rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Osiecznica	490	515	540	555	571	607	659	680
Pieńsk	851	824	801	808	828	853	845	885
Węgliniec	718	718	729	731	730	743	758	798
Gozdnica	255	251	246	258	248	255	270	283
Iłowa	494	504	503	518	518	549	568	589
Małomice	419	416	408	418	427	431	446	462
Wymiarki	155	151	153	142	160	159	156	162
Żagań	525	522	543	568	589	609	637	662
Przewóz	254	267	254	260	253	262	272	283
Żary	899	904	916	972	1 019	1 074	1 146	1 202

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

W latach 2014-21 liczba wpisanych do REGON działalności gospodarczych stale rosła. Pomimo to, odnotowano stosunkowo niski wskaźnik przedsiębiorczości (933 podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców w porównaniu do 1 266 dla województwa lubuskiego, 1 418 dla dolnośląskiego i 1 276 dla kraju). Wśród przedsiębiorstw wpisanych do rejestru REGON największą grupę stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Wskaźnik ilości takich podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców również rośnie. W 2014 roku wynosił 522 podmiotów, podczas gdy w 2021 było to 667 podmiotów. Dla porównania – jest to jednak wciąż niższy wskaźnik przedsiębiorczości osób fizycznych niż średnia województwa lubuskiego, która wynosi 902 i dla województwa dolnośląskiego – 936. Warto jednak zauważyć, że przyrost takich podmiotów w latach 2014 – 2021 na terenie objętym LSR był zdecydowanie wyższy niż na terenie woj. lubuskiego – wyniósł ponad 27%, podczas gdy wskaźnik wojewódzki zmienił się w tym samym czasie o ok. 18%, a w województwie dolnośląskim o 16%.

Tabela 5 Podstawowe wskaźniki obrazujące aktywność gospodarczą w 2014 i 2021 r.

Wskaźnik	Średnia dla terenu LSR		średnia dla woj. lubuskiego		średnia dla woj. dolnośląskiego	
	2014	2021	2014	2021	2014	2021
Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności	758	933	1079	1266	1207	1418
Osoby fizyczne prowadzące działalność gosp. na 10 tys. ludności	522	667	760	902	806	936

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Porównując strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2014 roku z rokiem 2021, widzimy, że zmieniła się dominująca branża – znaczący przyrost podmiotów w sekcji F- budownictwo sprawił, że branża ta wyprzedziła dotychczasowego lidera – sekcję G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów. Strukturę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2014 i 2021 roku obrazuje tabela poniżej.

Tabela 6 Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2014 i 2021 roku

	2014	2021
F - Budownictwo	16%	23%
G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	26%	20%
L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	14%	12%
C - Przetwórstwo przemysłowe	8%	7%
SiT - Pozostała działalność usługowa	7%	7%
H - Transport i gospodarka magazynowa	5%	5%
Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3%	4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Rynek pracy i bezrobocie

W Powiatowych Urzędach Pracy w 2013 r. zarejestrowanych było 4 108 osób, w tym 2 269 kobiet, natomiast w 2021 r. – 1 107. W porównaniu z 2013 r. jest to o 65 % mniej. 56% stanowiły kobiety.

Tabela 7 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych kobiet i mężczyzn w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD w 2014 i 2021 roku

Gmina/rok	2014		2021	
	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Liczba kobiet
Osiecznica	106	149	52	95
Pieńsk	201	248	94	96
Węgliniec	170	202	91	95
Gozdnica	79	124	16	14
Iłowa	210	220	34	51

Małomice	178	183	53	49
Wymiarki	82	111	20	31
Żagań	185	220	41	72
Przewóz	62	93	30	34
Żary	176	202	57	82
Ogółem	1 449	1 752	488	619

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Z analiz przedstawionych w LSR wynika, że udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze objętym strategią wynosił – 11,39 dla gmin z woj. lubuskiego i 8,33 dla gmin z woj. dolnośląskiego, przy poziomie bezrobocia 9,1% w całym województwie lubuskim i 8,2% w dolnośląskim. Natomiast na koniec 2021 roku udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosił 3,0. Dla porównania średnia dla gmin w lubuskim wyniosła w 2021 roku 3,1%, a w dolnośląskim – 3,4%. Poniżej przedstawione dane w poszczególnych gminach.

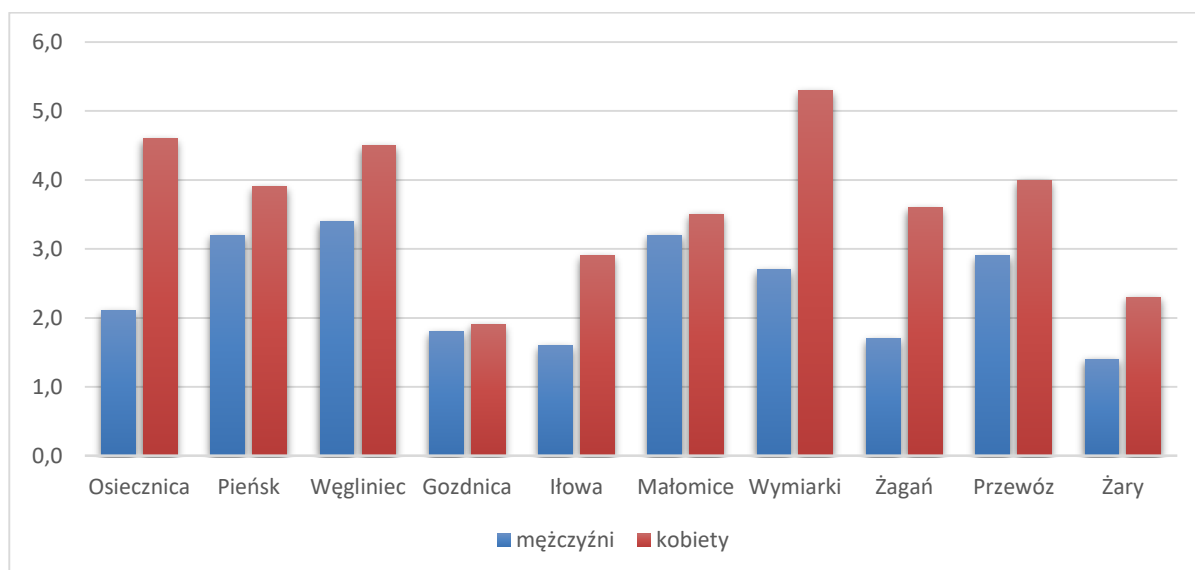
Tabela 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci

Gmina/rok	2014			2021		
	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %	Ogółem %	Mężczyzn %	Kobiet %
Osiecznica	5.2	4.0	6.7	3.3	2.1	4.6
Pieńsk	7.4	6.1	8.9	3.5	3.2	3.9
Węgliniec	6.6	5.5	8.0	3.9	3.4	4.5
Gozdnica	9.7	7.0	13.0	1.8	1.8	1.9
Iłowa	9.6	8.8	10.5	2.2	1.6	2.9
Małomice	10.5	9.4	11.9	3.4	3.2	3.5
Wymiarki	12.3	9.8	15.1	3.9	2.7	5.3
Żagań	8.6	7.2	10.2	2.6	1.7	3.6
Przewóz	7.3	5.4	9.6	3.4	2.9	4.0
Żary	4.7	4.1	5.4	1.8	1.4	2.3
Ogółem	8.2	6.7	9.9	3.0	2.7	3.2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Pomimo iż od 2014 roku liczba osób bezrobotnych systematycznie spada, to kobiety wciąż są relatywnie bardziej obciążone bezrobociem niż mężczyźni. Największy stopień bezrobocia wśród kobiet występuje w gminie Wymiarki, a najmniejszy w gminie Gozdnica. Szczegóły obrazuje powyższa tabela i poniższy wykres.

Wykres 4 Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w podziale na płeć

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Z LSR wynika, że na obszarze LGD w 2013 r. zatrudnionych było 7 285 osób z czego 46,01% stanowiły kobiety. Udział kobiet w zatrudnieniu tylko w czterech gminach tj. Gozdnica, Wymiarki, Małomice i Żagań przekraczał 50%. Najniższy odsetek odnotowano w Gminie Węgliniec (poniżej 40%). W 2021 r. osób zatrudnionych było 7762, z czego 46,8% stanowiły kobiety. Analizując udział zatrudnienia kobiet w poszczególnych gminach wynika, że udział kobiet w gminie Wymiarki jest najniższy (43%), podczas gdy w gminie Pieńsk wynosi on aż 60%.

Analizując problemy i potrzeby osób bezrobotnych na obszarze LSR mieszkańcy uznali, że duża ich część ma utrudniony dostęp do rynku pracy. Dlatego też wyzwania związane z aktywizacją zawodową uznano za priorytet w realizacji LSR. Natomiast biorąc pod uwagę współczynnik feminizacji i wyższy udział kobiet w grupie bezrobotnych uznano tę grupę jako wymagającą szczególnego wsparcia.

Turystyka

Obszar LGD bogaty jest w walory turystyczne. Zgodnie z LSR powinny one generować rozwój regionu. Uwarunkowania geograficzne, historyczne, ukształtowanie terenu, sprawiają, że obszar może dużo zaoferować mieszkańcom i turystom. Na obszarze znajdują się Bory Dolnośląskie, które należą do największych w Europie Środkowej zwartych kompleksów leśnych. Zajmują obszar ok. 170 tys. ha. Cenne i unikatowe walory przyrodnicze Borów Dolnośląskich oraz liczne obszary chronione m.in. Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa, Rezerwat przyrody Żurawie bagno czy Rezerwat przyrody Nad młyńską strugą, są doskonałym miejscem do realizacji turystyki przyrodniczej, której celem jest m.in. obserwacja ptaków i innych zwierząt w ich środowisku naturalnym, foto-safari oraz wyprawy zapoznające turystów z najciekawszymi zbiorowiskami roślinnymi i krajobrazami określonego regionu.

Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i rowerowych, szlaków kajakowych, głównie na rzece Kwisie, Bobrze oraz Nysie Łużyckiej, a także możliwości do uprawiania turystyki konnej w Kliczkowie, Bogumiłowie, Kościelnej Wsi, Czyżówku, Starym Żaganiu, Łozach, Rudawicy.

W LSR podkreślono, że ośrodkiem turystycznym skupiającym ponad 90% ruchu turystycznego w Borach Dolnośląskich jest Zamek Kliczków. To miejsce styku najważniejszych szlaków w Borach Dolnośląskich i jednocześnie miejsce organizacji największych i najbardziej rozpoznawalnych imprez w regionie. Oferta zamku skupia się na Centrum Konferencyjno-Wypoczynkowym i organizacji turystyki biznesowej, ponadto ofertę uzupełnia szlak konny, szlak zabytkowych parków i ogrodów po obu stronach Nysy, szlak kulinarny oraz szlak wodny na rzece Kwisa.

Bory Dolnośląskie znane są przede wszystkim ze sprzyjających warunków do uprawiania turystyki aktywnej i specjalistycznej, zdecydowanie w formie wypoczynku weekendowego, głównie w gospodarstwach agroturystycznych, rzadziej pobytowa, związana z wypoczynkiem w ośrodkach wypoczynkowych. W rejonie gmin Osiecznica, Żary, Iłowa rozwija się najwięcej obiektów agroturystycznych, oferujących poza noclegiem i wyżywieniem szereg innych atrakcji wykraczających poza wyobrażenia o wiejskim wypoczynku.

Tereny LSR to również idealne miejsce do rozwoju turystyki historycznej. Znajdują się tu m.in. przykłady najlepiej zachowanych romańskich budowli sakralnych w województwie Lubuskim - kościoły wiejskie w Starym Żaganiu, Lutynkach czy Biedrzychowicach. Na terenie dawnego księstwa żagańskiego znajdują się relikty średniowiecznych zamków książęcych (Przewóz) oraz warowne siedziby rycerskie (m.in. Dietrichowice, Miodnica, Witków). W południowo-zachodniej (górnolużyckiej) części Borów Dolnośląskich na wyróżnienie zasługuje zespół pałacowo-parkowy w Iłowej.

Walory te wykorzystują w swojej działalności przedsiębiorcy, jak również gospodarstwa rolne oferujące usługi agroturystyczne. Przeanalizowano zaplecze infrastrukturalne, w tym bazę noclegową, w zestawieniu z rokiem 2014.

Tabela 9 Ilość całorocznych obiektów, oferujących miejsca noclegowe, w tym hotele

	2014	2021
Liczba obiektów noclegowych	9	10
Liczba miejsc noclegowych	520	439

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Z powyższego zestawienia wynika, że baza noclegowa, jeśli chodzi o liczbę obiektów noclegowych nieznacznie wzrosła w stosunku do 2014 r. W tym samym czasie zanotowano jednak zubożenie ilości miejsc o 15%. Dane potwierdzają także wywiady przeprowadzone

wśród członków LGD, którzy jednogłośnie wskazali niewystarczającą bazę noclegową i infrastrukturę turystyczną za jeden z większych problemów w rozwoju regionu.

Na podstawie analizy danych określono, że w roku 2014 z położonych na terenie LSR obiektów, z bazy noclegowej skorzystało 23 407 gości. W 2021 liczba ta była wyższa i wyniosła 29 111. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w 2014 roku dane GUS agregowane były na poziomie gminnym. W 2021 dane zbierane są już jedynie na poziomie powiatu. W celu porównania tych dwóch lat wyciągnięto udział każdej z gmin danego powiatu w liczbie turystów w 2014 roku i pomnożono przez dane powiatowe z 2021 roku. Porównano także wskaźnik Schneidera obrazujący intensywność ruchu turystycznego i wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 1000 mieszkańców stałych. Wskaźnik dla województwa lubuskiego w 2013 roku wyniósł 1169,60, dla dolnośląskiego - 2034,02. Natomiast wskaźnik dla powiatów przedstawia się następująco: żagański 432,87; żarski 361,32, bolesławiecki 499,45 i zgorzelecki 610,75. Dane z 2021 r. pokazują, że wskaźnik ten dla województwa lubuskiego wynosi 477,25, dla dolnośląskiego – 835,78, a dla powiatów: żagański – 245,56; żarski 147,86, bolesławiecki 560,42 i zgorzelecki 499,44. Warto również dodać, iż rokiem porównawczym był 2021 – a więc rok przejściowy po utrudnieniach związanych z funkcjonowaniem branży turystycznej w okresie pandemii. Wobec tego ostateczne wartości, mierzone w kolejnych latach mogą być wyższe.

Kapitał społeczny

W LSR zwrócono uwagę na rolę organizacji społecznych, w tym fundacji, stowarzyszeń, klubów sportowych w kształtowaniu życia mieszkańców regionu. Z danych LSR wynika, że w 2013 na terenie LGD zarejestrowanych było łącznie 25 spółdzielni oraz 186 organizacji pozarządowych, głównie ochotnicze straże pożarne, kluby sportowe, stowarzyszenia o charakterze społecznym i turystycznym, stowarzyszenia promujące poszczególne gminy oraz cały region. Zaznaczono, że brakuje organizacji działających na rzecz rozwoju miejscowości, wspólnot lokalnych czy stowarzyszeń branżowych. Mało jest organizacji realizujących projekty lub programy ze środków UE. Poza formalnie działającymi NGO'sami funkcjonują jeszcze liczne grupy nieformalne: Rady Sołeckie – 91, Koła Gospodyń Wiejskich – 31, Kluby Sportowe –13, Grupy Odnowy Miejscowości – 11, Grupy Śpiewacze – 6, Klub Aktywnego Seniora – 1.

Natomiast liczba organizacji pozarządowych w 2021 r. wynosiła 231, co stanowi wzrost o 31 (15,5%) w stosunku do roku 2014. Liczbę NGO w poszczególnych gminach wraz z zestawieniem w 2014 i w 2021 r. przedstawia tabela poniżej:

Tabela 10 Podmioty kapitału społecznego na terenie LSR w roku 2014 i 2021 r.

Gmina	2014	2021
Osiecznica	21	31
Pieńsk	25	30
Węgliniec	28	30

Gozdnica	8	7
Iłowa	17	15
Małomice	14	19
Wymiarki	8	8
Żagań	27	33
Przewóz	7	10
Żary	45	48
Razem:	200	231

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Wyniki Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Ankieta dystrybuowana była poprzez media społecznościowe. Zaproszenie do udziału w ankiecie dotarło, za pomocą płatnej promocji w mediach społecznościowych (Facebook, Instagram) do ponad 160 tys. osób z terenu objętego badaniem, uzyskując ponad 200 tys. wyświetleń. Natomiast jedynie niewielki odsetek osób był zainteresowany wyrażeniem zdania na temat swojego zaangażowania społecznego. Ponad 2000 osób wyświetliło ankietę, a jej wypełnianie rozpoczęło łącznie 300 osób. Przeważającą grupę respondentów stanowiły kobiety (blisko 71 proc. ogółu). Zaledwie co trzeci respondent był mężczyzną. Pod względem wieku najliczniejszą grupą były osoby z przedziału wiekowego 36-50 lat.

Badanie ankietowe, którego uczestnikami były osoby zamieszkujące obszar realizacji LSR, miało zweryfikować, z jednej strony zdania mieszkańców na temat efektów wdrażania LSR, a z drugiej pozyskać informacje dotyczące niezaspokojonych jeszcze potrzeb i ewentualnych oczekiwań odnośnie przyszłości. Wyniki badania pokazują, że działalność LGD jest rozpoznawalna. Blisko 67,67% respondentów zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w ich rejonie, z czego największy procent za pośrednictwem Internetu 47,72%, dalej kolejno: spotkań (37,56%), wydanych przez LGD publikacji, stoisk na targach (36,04%), organizowanych przez LGD imprez (33,50%), szkoleń (26,90%), doradztwa w biurze LGD (26,40%), poczty pantoflowej, warsztatów (po 22,84%), ogłoszeń (21,32%), mediów (20,30%), promocji produktów lokalnych, ulotek (16,75%), innych realizowanych przez LGD projektów (14,21%), konkursów (9,14%).

Wśród respondentów 75% jest zainteresowanych sprawami lokalnymi, czyli tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp. Ponad 20% stwierdziło, że trudno im to ocenić, a jedynie niecałe 4% odpowiedziało, że zdecydowanie nie. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną potrzebę pomocy innym. Wśród innych odpowiedzi znalazły się: rozwój osobisty, dalsze doskonalenie, nowe doświadczenia. Te odpowiedzi wskazują na to, w jaki

sposób lokalni liderzy powinni komunikować się z kapitałem społecznym na terenie swojego działania, aby wyzwolić jego większe zaangażowanie.

Wykres 5 Czynniki motywujące do aktywności społecznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

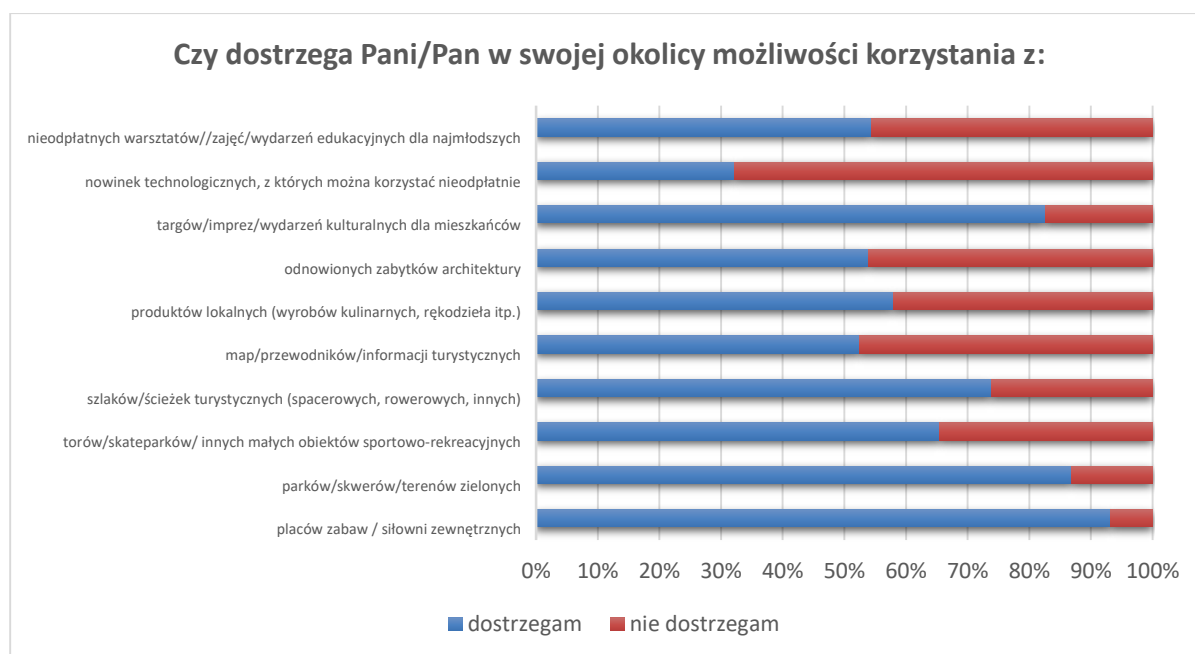
Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki i krajoznawstwa, a także kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury czy też działalności na rzecz osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to działalność na rzecz dzieci i młodzieży czy też czystości miejsc publicznych. Co warte podkreślenia obszary te są zgodne tematycznie z działaniami podejmowanymi przez LGD, więc są istotnym polem do rozwoju kapitału społecznego i zwiększenia roli LGD jako lidera aktywności społecznej na obszarze realizacji LSR. Jedynie niespełna 16,60% badanych wskazała, że nie chce angażować się i być aktywnym. Pozostałe osoby wskazały:

- pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej – 27,67 %;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej – 20,16%;
- działalności na rzecz integracji cudzoziemców – 9,09%;
- ochrony i promocji zdrowia – 24,51%;
- działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami – 25,69%;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym – 31,23%;
- edukacji, oświaty i wychowania – 28,06%
- działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży – 30,43%;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego – 32,81%;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej – 19,37%;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego – 26,88%;
- czystości miejsc publicznych – 30,43%;
- przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu – 16,21%
- turystyki i krajoznawstwa – 34,78%;

- ratownictwa i ochrony ludności - 5,53%;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą – 8,70%;
- działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka – 12,25%;
- przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym – 19,37%.

W wyniku realizacji LSR na terenie LGD powstało wiele placów zabaw, siłowni zewnętrznych, miejsc rekreacji czy zrewitalizowanych parków/skwerów. Zapytano respondentów o to, jakie możliwości korzystania z tych elementów dostrzegają w swojej okolicy. Respondenci wskazali na możliwość skorzystania z placów zabaw/siłowni zewnętrznych (aż 93,25%), targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla mieszkańców czy z terenów zielonych. W swojej okolicy respondenci raczej nie dostrzegają możliwości skorzystania z nowinek technologicznych, z których można korzystać nieodpłatnie (niemal 70%).

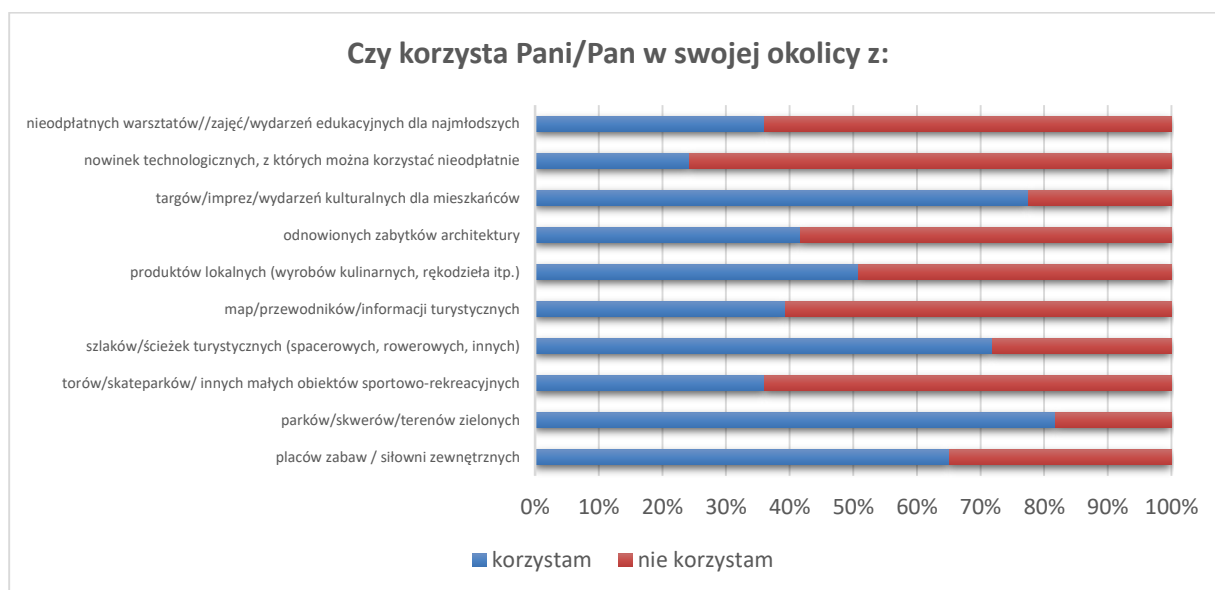
Wykres 6 Potencjalne możliwości i formy spędzania czasu wolnego na obszarze LSR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Dostrzeganie pewnych możliwości nie zawsze przekłada się na korzystanie z nich. Wynika to z wielu czynników leżących po stronie indywidualnych preferencji beneficjentów ostatecznych, mieszkańców obszaru LGD – dla których strategia jest realizowana. Respondenci zapytani, z czego w swojej najbliższej okolicy korzystają, na pierwszym miejscu wskazali parki/skwery/tereny zielone (81,28%), targi/ imprezy kulturalne (blisko 80%), szlaki i ścieżki turystyczne (72%). Respondenci najrzadziej korzystają z nowinek technologicznych i torów/skateparków/ innych małych obiektów sportowo-rekreacyjnych, zdecydowanie wiąże się to z ich dostępnością na danym terenie.

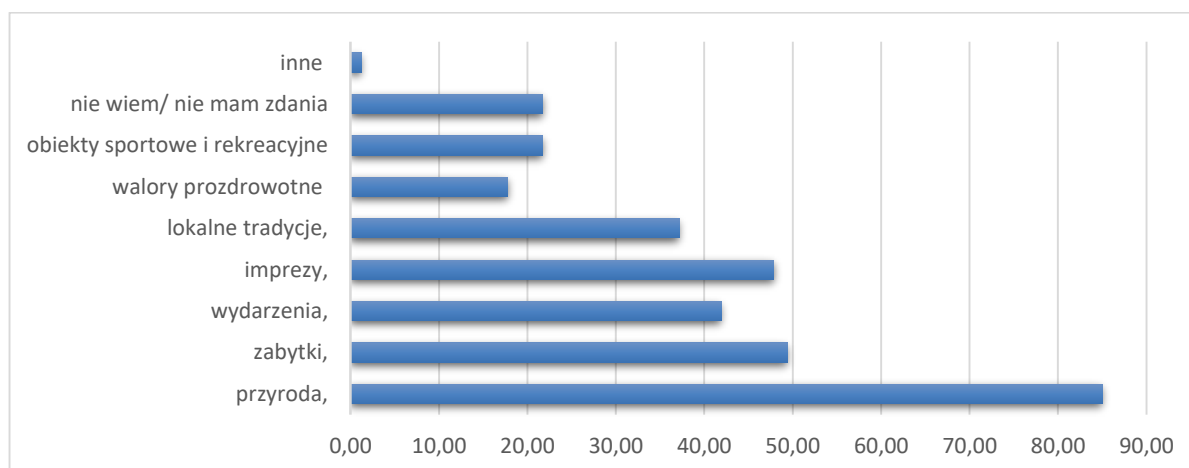
Wykres 7 Form i atrakcje, z których respondenci korzystają w swojej okolicy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Jednym z kluczowych zadań LGD jest rozwój potencjału turystycznego na obszarze wspieranym przez LSR. Według respondentów potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi), a na pewno nie zmniejszył się (21,34%). 17% badanych nie potrafi się odnieść do tej kwestii. W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 84,98%). Kolejnym istotnym potencjałem mogą być istniejące zabytki. 6,32% nie potrafi wskazać lub nie wie. Wśród odpowiedzi „innych” znalazły się: mało uczęszczane szlaki turystyczne, mały ruch drogowy, lokalne zabytki, dobra komunikacja, dostępność transportu publicznego, jak i dobra promocja.

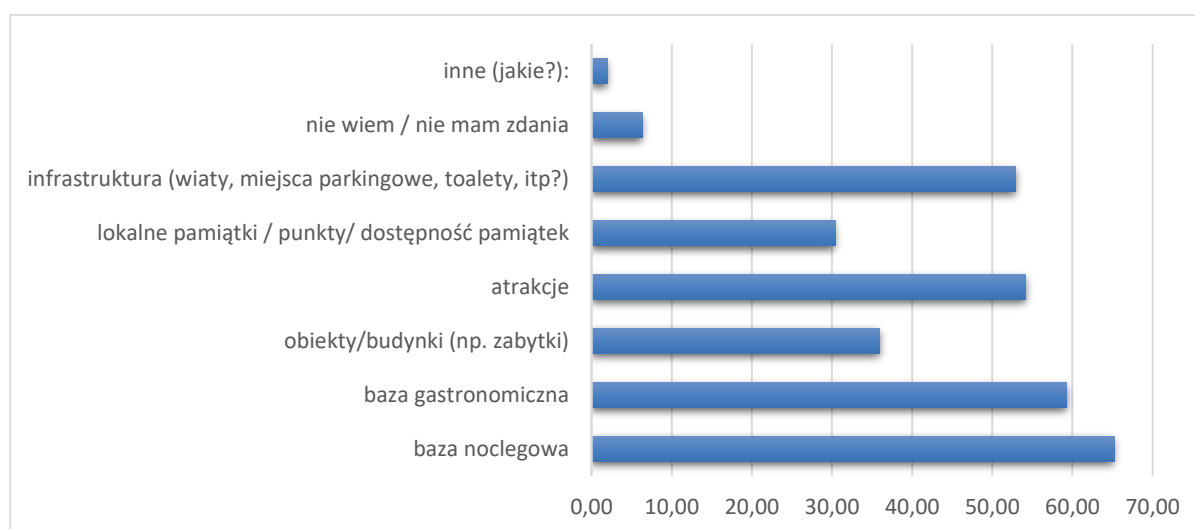
Wykres 8 Obszary turystyki, które mogą przyciągać ludzi do regionu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupienia). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Wśród odpowiedzi inne wskazano: budowa ścieżek rowerowych, toalet dla turystów, budowa ogólnodostępnego placu zabaw, rewitalizacja parku, rewitalizacja "kąpieliska", rozbudowa ścieżek rowerowych, Program „Ochrony Odry/rzek”, większe zaangażowanie leśnictw.

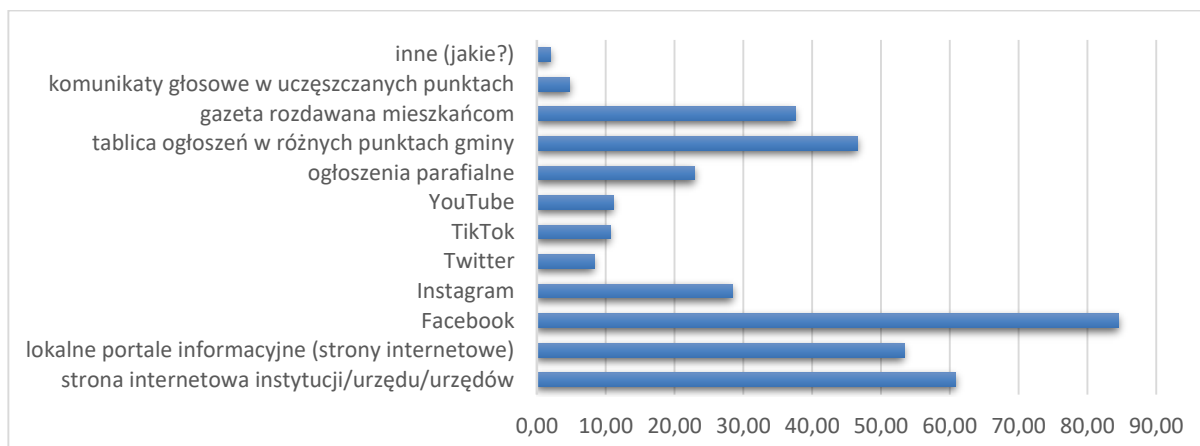
Wykres 9 Obszary turystyki, które wymagają wsparcia w regionie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Podczas badania sprawdzono, jaka forma komunikacji jest najbardziej preferowana wśród odbiorców działań LGD. Niemal 90% wskazało portal Facebook, jako najlepszy sposób informowania mieszkańców o tym, co się dzieje w najbliższym otoczeniu. Z jednej strony to odpowiedź oczywista, ale z drugiej strony budząca pewien niepokój. Otóż portal ten nie jest dostępny dla wszystkich (nie każdy ma tam konto). Ponadto sposób prezentacji treści na „wallu” sprawia, iż osoby zainteresowane danymi informacjami mogą wcale ich nie widzieć, bo algorytmy wskażą im inne materiały. Ponadto coraz trudniej „przebić się” z informacją nie wspieraną kampanią płatną – co utrudnia korzystanie i komunikowanie się z odbiorcami organizacjom społecznym.

Wykres 10 Preferowany sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu

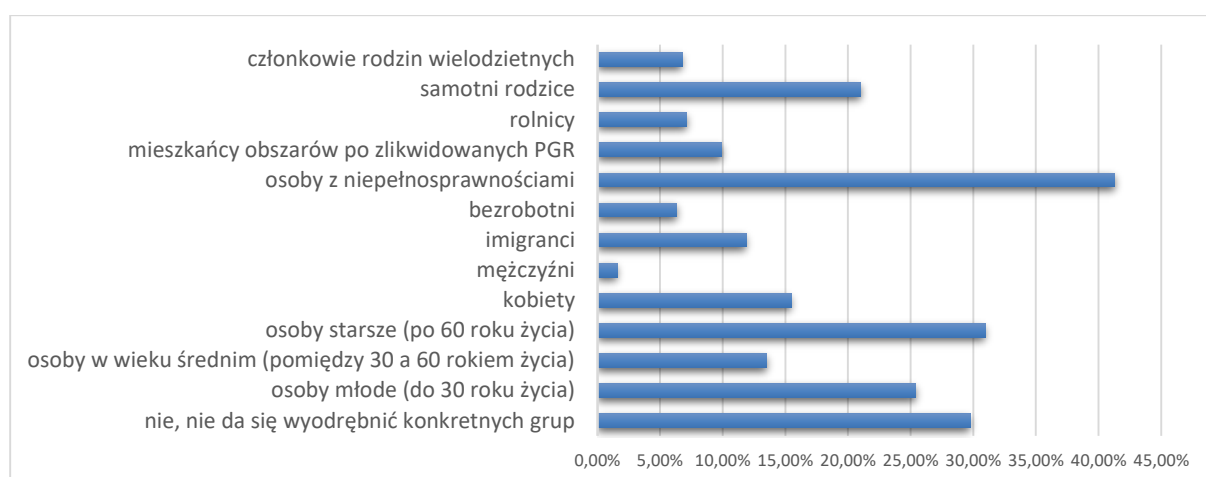
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Ostatni blok pytań dotyczył przedsiębiorczości i sytuacji na lokalnym rynku. Badanych zapytano, czy byliby w przyszłości zainteresowani otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej. Niemal 40% odpowiedziało twierdząco, 26,09% na ten moment nie wie, czy chciałoby skorzystać z takiego wsparcia, a niespełna 34% twierdzi, że nie. Natomiast zdania respondentów dotyczące tego, jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej, zdania respondentów są podzielone:

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 13,83%;
- przetwórstwo przemysłowe 4,74%;
- dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją 13,83%;
- budownictwo 14,62%;
- handel hurtowy i detaliczny 9,09%;
- naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle 8,70%;
- transport i gospodarka magazynowa 5,14%;
- działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi 30,83%;
- informacja i komunikacja 13,83%
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa 1,19 %;
- działalność związana z obsługą rynku nieruchomości 3,16%;
- działalność profesjonalna, naukowa i techniczna 5,53%;
- edukacja 33,60%;
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna 35,18%;
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją 43,08%
- pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo itd.) 20,95%;
- gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby 15,81%;
- inne 11,86% - np. turystyka, zajęcia sportowe, meble z drugiej ręki, rękodzieło, przemysł i zbieranie odpadów, dzienne domy pobytu dla samotnych i nestorów, sprząatanie, media lokalne, wydawnictwa, usługi turystyczne, wytwarzanie produktów lokalnych.

Dość istotne z punktu planowania kolejnych działań LGD jest wskazanie grupy, która ma utrudnioną możliwość wejścia na rynek. Niemal 30% badanych uważa, że nie da się wyodrębnić konkretnej grupy, dla której możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Pozostali badani wśród osób, które mogą mieć problemy wskazują: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode.

Wykres 11 Grupy mieszkańców, które w opinii badanych, mają utrudnione możliwości wejścia na rynek pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla społeczności zamieszkującej obszar realizacji LSR

Natomiast w odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące tego jakie działania należy podejmować aby zmniejszyć skalę ubóstwa i wykluczenia społecznego respondenci uważają, że priorytetami są:

- „Szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji o rozpoczęcia własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarcie własnej działalności;
- Lepszy dostęp; wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych;
- Pokrycie kosztów bądź ich części na prawo jazdy;
- Chęci, a reszta się znajdzie;
- Szkolenia dla seniorów, darmowe szkolenia dla nastolatków nastawione na motywowanie ich do działania w zakresie własnego rozwoju, pomoc dzieciom z rodzin patologicznych, aby miały większe szanse na wyrwanie się z takich miejsc i przez to energię do kształcenia;
- Zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach;
- Elastyczny/ zadaniowy tryb pracy;
- Zlikwidowanie barier internetowych na wsi;
- Łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, ZAZ;
- Zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności”.

5.2. Główne założenia LSR

W Lokalnej Strategii Rozwoju, na podstawie wyników konsultacji społecznych oraz badań własnych, określono silne strony regionu: unikatowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, różnorodność produktów regionalnych, tradycyjnych i lokalnych, potencjał organizacji pozarządowych, korzystne położenie geograficzne, przedsiębiorczość mieszkańców. Natomiast do głównych problemów zaliczono:

- trudną sytuację na rynku pracy oraz relatywnie wysoki poziom bezrobocia;
- niski poziom aktywności społecznej mieszkańców.

Za słabe strony obszaru uznano także: niezadowalający stan infrastruktury drogowej, niewystarczającą infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, integracyjną i edukacyjną, braki w infrastrukturze turystycznej (m.in. nierównomierne rozmieszczenie kwater agroturystycznych, niedostatki w zakresie infrastruktury dla turystyki konnej i wodnej).

Jako priorytet w LSR w kontekście rozwoju regionu w perspektywie finansowej 2014-2020 wskazano pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości oraz tworzenie nowych zakładów pracy i miejsc pracy, rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej i towarzyszącej oraz infrastruktury sportowo –rekreacyjnej, a także rozwój turystyki (w tym agroturystyki) i infrastruktury turystycznej. Określono trzy cele ogólne i dla każdego wskazano cele szczegółowe.

Tabela 11 Cele ogólne i szczegółowe Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia
1. Pobudzanie lokalnej przedsiębiorczości	1.1. CS1Tworzenie warunków do zakładania przedsiębiorstw na obszarze LGD	1.1.1 Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na działania związane z podejmowaniem działalności gospodarczej wśród osób niebędących przedsiębiorcami
		1.1.2 Powstawanie nowych przedsiębiorstw
	1.2. Rozwój istniejących przedsiębiorstw i inicjowanie współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi funkcjonującymi na obszarze LGD	1.2.1 Współpraca podmiotów gospodarczych
		1.2.2 Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na działania związane z rozwojem działalności gospodarczej
		1.2.3 Rozwój istniejących przedsiębiorstw

2. Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju regionu	2.1. Rozwój infrastruktury drogowej	2.1.1. Budowa lub przebudowa publicznych dróg lokalnych
	2.2. Rozwój infrastruktury, turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	2.2.1 Rozwój obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej
	2.3 Rozwój usług edukacyjnych	2.3.1 Rozwój ofert edukacyjnych w regionie
3. Wzrost kapitału społecznego na obszarze LGD	3.1. Rozwój kulturalny i turystyczny regionu	3.1.1 Zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu
		3.1.2 Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na Projekty Grantowe
		3.1.3 Rozwój ofert turystycznych w regionie
	3.2. Zwiększenie zaangażowania i współpracy mieszkańców	3.2.1 Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych
		3.2.2 Działania wzmacniające aktywność lokalnej społeczności

Źródło: Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, styczeń 2022 r.

Cele i przedsięwzięcia LSR są zgodne z celami przekrojowymi PROW 2014-2020, a także Strategią Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020 oraz Strategią Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014-2022.

W LSR Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie założyło, że wszystkie działania będą finansowane z PROW na lata 2014-2020 z działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER. Zaplanowano budżet w łącznej kwocie 2 891 500 euro.

Cele ogólne i szczegółowe zostały sformułowane tak, aby odzwierciedlały pożądany stan, do którego dąży społeczeństwo. Należy podkreślić, że zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie, a także badanie ankietowe potrzeb społecznych. Warto podkreślić partycypacyjny charakter dokumentu, który został wypracowany przy udziale wszystkich zainteresowanych stron.

5.3. Stan wdrażania LSR

W LSR założono realizację celów poprzez przedsięwzięcia, które mają bezpośrednio przyczynić się do pożądanych zmian. Analizę postępu w realizacji działań przeprowadzono na podstawie danych dotyczących realizacji poszczególnych wskaźników, przypisanych do odpowiednich działań.

Łączna kwota wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie to 2 891 500 euro. Poniżej dane z monitoringu wskaźników osiągniętych do końca 2021 roku przez LGD.

Tabela 12 Rzeczowy postęp w realizacji LSR Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, stan realizacji na koniec 2021 r.

Cel ogólny	Cel szczegółowy	Wskaźniki rezultatu	Jednostka miary	Stan początkowy	Stan docelowy	Realizacja (%)	Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
CO1 Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości	Tworzenie warunków do zakładania przedsiębiorstw na obszarze LGD	Liczba uczestników szkoleń organizowanych przez biuro LGD.	osoba	0	8	-	Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na działania związane z podejmowaniem działalności gospodarczej wśród osób niebędących przedsiębiorcami	Liczba godzin udzielonego indywidualnego doradztwa z zakresu podejmowania działalności gospodarczej	godzina	20	100%	100%
		Liczba nowoutworzonych miejsc pracy w wyniku wsparcia nowopowstałych przedsiębiorstw w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	liczba	0	48	31%	Powstawanie nowych przedsiębiorstw	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	liczba	48	33%	20%
	Rozwój istniejących przedsiębiorstw i inicjowanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami na obszarze LGD	Liczba uczestników szkoleń, organizowanych przez biuro LGD	osoba	0	10	-	Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości wśród przedsiębiorców	Liczba godzin udzielonego doradztwa w ramach cyklu szkoleniowego	godzina	16	0	250%
		Liczba nowopowstałych miejsc pracy w wyniku wsparcia rozwoju istniejących przedsiębiorstw w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	liczba	0	8	100%	Rozwój istniejących przedsiębiorstw	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejących przedsiębiorstw	liczba	8	100%	100,00%
		Wzrost liczby przedsiębiorców zaangażowanych we współpracę gospodarczą	liczba	0	2	100%	Współpraca podmiotów gospodarczych	Liczba zawiązanych partnerstw gospodarczych	liczba	1	100%	100,00%

CO 2 Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju regionu	Rozwój infrastruktury drogowej	Wzrost liczby osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury drogowej łączącej obiekty użyteczności publicznej z siecią dróg publicznych albo skracających dystans lub czas dojazdu do nich	osoba	0	100	100%	Budowa i przebudowa publicznych dróg lokalnych	Liczba kilo-metrów wybudowanych/przebudowanych dróg	km	0,5	100%	100%
	Rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej oraz kulturalnej	Wzrost liczby mieszkańców gmin objętych działalnością LGD korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub służącej integracji społecznej	osoba	15 268	16 268	74,32%0	Budowa i przebudowa obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, służącej integracji społecznej	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnych lub kulturalnych w miejscowościach: Małomice, Osieczów, Ławszowa, Wymiarki, Lutynka, Gozdnicza, Czarna, Stawnik, Olbrachtów, Lubomyśl, Miostowice Górne, Siodło, Miłowice, Biedrzychowice, Przewóz, Potok, Stary Żagań, Jagodzin, Stary Węgliniec, Miostowice Dolne, Dłużyna Górna, gm. Iłowa, Silno Małe, Tomisław	liczba	25	64,00%	64%
								Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej w miejscowościach: Witoszyn, Stary Żagań, Konin Żagański, Pieńsku	liczba	4	100%	100%
								Liczba (w hektarach) wybudowanych i przebudowanych terenów zielonych w miejscowości Bieniów, Olbrachtów, Pieńsk i Gozdnicza	ha	1	63%	63%
	Rozwój usług edukacyjnych	Liczba uczniów, którzy skorzystali z nowej oferty edukacyjnej	osoba	0	100	0	Rozwój ofert edukacyjnych w regionie	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	liczba	1	100,00%	0

CO 3 Wzrost kapitału społecznego na obszarze LGD	Rozwój kulturalny i turystyczny regionu	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach promujących zachowanie dziedzictwa lokalnego	osoba	0	100	0	Zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu	Liczba wydarzeń/imprez promujących zachowanie dziedzictwa obszaru LGD	liczba	2	100%	100%
		Liczba uczestników szkoleń, organizowanych przez biuro LGD	osoba	-	-		Podniesienie poziomu wiedzy z zakresu możliwości aplikowania o środki na Projekty Grantowe	Liczba godzin doradztwa udzielonego w ramach cyklu szkoleniowego	liczba	20	0%	197%
		Liczba osób, które skorzystały z pakietów ofert turystycznych powstałych w wyniku projektów współpracy	osoba	0	100	0	Rozwój ofert turystycznych w regionie	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	liczba	1	0,00%	0
	Zwiększenie zaangażowania i współpracy mieszkańców	Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach organizowanych przez organizacje pozarządowe	osoba	0	150	0	Wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Liczba wydarzeń zorganizowanych przez organizacje pozarządowe	liczba	3	100%	100,00%
		Liczba osób korzystających z nowopowstałej, ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej powstałej w ramach mikrograntów	osoba	0	1000	0	Działania wzmacniające aktywność lokalnej społeczności	Liczba wybudowanych obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	liczba	15	100,00%	73,33%

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie

Tabela 13 Rzeczowa realizacja wskaźników obowiązkowych w zakresie PROW 2014 – 2020 – stan na koniec 2021r.

PODDZIAŁANIE 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność					
Nazwa wskaźnika	Dezagregacja	Rodzaj wskaźnika	Jednostka miary	Realizacja (w jednostce miary)	
				U	P
Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Ogółem	Produkt	Sztuka	21	15
	Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	Produkt	Sztuka	0	0
	Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	Produkt	Sztuka	2	1
	Osoby powyżej 50 roku życia	Produkt	Sztuka	1	0
	Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	Produkt	Sztuka	1	0
	Mężczyźni	Produkt	Sztuka	10	5
	Kobiety	Produkt	Sztuka	11	10
Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	-	Produkt	Sztuka	8	8
Liczba utworzonych miejsc pracy	Ogółem	Rezultat	Ekwiwalent pełnego czasu pracy (EPC)	0	42,81
	Kobiety	Rezultat	EPC	0	15,11
	Mężczyźni	Rezultat	EPC	0	17,35
	Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	Rezultat	EPC	0	0,5
	Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	Rezultat	EPC	0	9,25
	Osoby powyżej 50 roku życia	Rezultat	EPC	0	4,6
	Osoby młode do ukończenia 25 roku życia	Rezultat	EPC	0	3
	Ogółem	Produkt	Kilometr	0	1

Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	Drogi wybudowane	Produkt	Kilometr	0	0
	Drogi przebudowane	Produkt	Kilometr	1	1
Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	-	Rezultat	Osoba	3238	3238
Liczba godzin pracy wolontariuszy zaangażowanych w realizację operacji	-	Rezultat	Osoba	0	0
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania					
Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	Produkt	Sztuka	27	16
	Obiekty noclegowe	Produkt	Sztuka	0	0
	Obiekty gastronomiczne	Produkt	Sztuka	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	Produkt	Sztuka	27	16
Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Ogółem	Produkt	Sztuka	4	4
	Obiekty noclegowe	Produkt	Sztuka	0	0
	Obiekty gastronomiczne	Produkt	Sztuka	0	0
	Obiekty sportowe/rekreacyjne	Produkt	Sztuka	4	4
Liczba wydarzeń / impresz	-	Produkt	Sztuka	0	0
PODDZIAŁANIE 19.3 Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania					
Liczba zrealizowanych projektów współpracy	Ogółem	Produkt	Sztuka	0	0
	Projekty międzyregionalne	Produkt	Sztuka	0	0
	Projekty międzynarodowe	Produkt	Sztuka	0	0
Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	Ogółem	Rezultat	Sztuka	0	0
	Przedsiębiorcy	Rezultat	Sztuka	0	0
	Osoby niepełnosprawne – posiadające orzeczenie o niepełnosprawności	Rezultat	Sztuka	0	0

	Osoby bezrobotne – zarejestrowane w urzędzie pracy	Rezultat	Sztuka	0	0
	Osoby powyżej 50 roku życia	Rezultat	Sztuka	0	0
	Osoby młode od 18 do ukończenia 25 lat	Rezultat	Sztuka	0	0
	Młodzież	Rezultat	Sztuka	0	0
	Kobiety	Rezultat	Sztuka	0	0
	Imigranci	Rezultat	Sztuka	0	0
	Turyści	Rezultat	Sztuka	0	0
	LGD	Rezultat	Sztuka	0	0
	Organizacje pozarządowe	Rezultat	Sztuka	0	0
	Liderzy lokalni	Rezultat	Sztuka	0	0
	Rolnicy	Rezultat	Sztuka	0	0
PODDZIAŁANIE 19.4 Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji					
Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	-	Produkt	Osobodzień	100	
Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Ogółem	Produkt	Sztuka	90	
	Osoby fizyczne	Produkt	Sztuka	37	
	Instytucje	Produkt	Sztuka	5	
	Liczba podmiotów, które złożyły wniosek o przyznanie pomocy	Produkt	Sztuka	41	
	Liczba podmiotów, które zawarły umowę o przyznaniu pomocy	Rezultat	Sztuka	18	
Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	-	Produkt	Sztuka	14	
Liczba konferencji / targów / prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	-	Produkt	Sztuka	0	

Liczba odwiedzin strony internetowej LGD	-	Rezultat	Sztuka	393016
--	---	----------	--------	--------

Liczba złożonych wniosków o przyznanie pomocy w ramach prowadzonych naborów	Ogółem	Sztuka	129
	Wnioski zgodne z LSR	Sztuka	118
	Wnioski wybrane przez LGD	Sztuka	104

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie

Cel 1 stanowił bezpośrednią odpowiedź na problemy lokalnego rynku pracy, stan przedsiębiorczości w regionie. W LSR nakreślono cele, które mają sprawić, by region stał się atrakcyjny gospodarczo. W odpowiedzi zaplanowano działania, na które łącznie przeznaczono 1 639 797,31 euro. W ramach rozwoju działalności gospodarczej beneficjenci aplikowali szczególnie na zakup sprzętu i wyposażenia firm. W ramach podejmowania działalności gospodarczej zakres działalności był bardzo zróżnicowany, beneficjenci otrzymali dofinansowanie na zakup sprzętu i wyposażenie swoich firm, przebudowę obiektów na cele usługowe np. noclegi, warsztaty samochodowe.

Realizacja celu 2 nastawiona na rozwój turystyki, była odpowiedzią na problem niewykorzystanego potencjału przyrodniczego i kulturowego regionu, wynikający głównie z niedostatków w infrastrukturze drogowej, turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. W ramach 2.1.1 Rozwój infrastruktury drogowej wybudowano 0,5 km dróg. W ramach celu 2.2 aplikowano na budowę placów zabaw, siłowni zewnętrznych, zagospodarowanie terenów zielonych. Łącznie zaplanowano przedsięwzięcia na kwotę 1 285 038,04 euro.

Realizacja celu 3 miała wzmocnić zaangażowanie mieszkańców, wpłynąć na rozwój kapitału społecznego. Zrealizowano projekt współpracy polegający na budowie obiektu pn. Centrum edukacyjno-szkoleniowe w Małomicach. Ponadto zrealizowano projekty grantowe w zakresie budowy ogólnodostępnej infrastruktury takie jak: place zabaw, siłownie zewnętrzne, stoły do gry w tenisa stołowego i szach. W ramach projektów grantowych, nie inwestycyjnych, zorganizowano wiele wydarzeń kulturowych takich jak np. rajd konny, „Tygiel Smaków Wielkanocnych”, Rozwój wsi tematycznych, wydanie publikacji. W ramach celu 3 zaplanowano przedsięwzięcia na łączną kwotę 256 714,65 euro.

Warto przeanalizować postęp finansowy w realizacji LSR Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie. W tabeli przedstawiono kwestie dotyczące rozdysponowywania i wypłaty środków z w ramach LSR do końca 2021 r.

Tabela 14 Postęp finansowy w realizacji LSR, stan na koniec 2021 r.

Cele szczegółowe				Przedsięwzięcia					
	Budżet w LSR [EURO]	Realizacja budżetu [EURO]	Realizacja budżetu [%]	Nazwa	Budżet w LSR [EURO]	Pomoc przyznana		Pomoc wypłacona	
						Realizacja budżetu [EURO]	Realizacja budżetu [%]	Realizacja budżetu [EURO]	Realizacja budżetu [%]
CS 1	1 168 494,84	338 521,03	28,97%	Liczba godzin udzielonego indywidualnego doradztwa z zakresu podejmowania działalności gospodarczej	500,00	500,00	100,00 %	500,00	100,00 %
				Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	1 167 994,84	468 960,06	40,15%	338 021,03	28,94%
CS 2	471302,47	471 302,47	100,00 %	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	428 428,80	0,00	0,00%	428 428,80	100,00%
				Liczba godzin udzielonego doradztwa w ramach cyklu szkoleniowego	400,00	400,00	100,00 %	400,00	100,00%
				Liczba zawiązanych partnerstw gospodarczych	42 473,67	0,00	0,00%	42 473,67	100,00%
CS 1	142 498,68	142 498,68	100,00 %	Długość wybudowanych lub przebudowa dróg	142 498,68	0,00	0,00%	142 498,68	100,00%
CS 2	1 009 395,20	576 639,04	57,13 %	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnych lub kulturalnych	743 402,73	0,00	0,00%	358 514,28	48,23%
				Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej w miejscowościach, Witoszyn, Stary Żagań, Konin Żagański oraz w Pieńsku	165 412,18	0	0,00%	165 412,18	100,00%

				Liczba (w hektarach) wybudowanych i przebudowanych terenów zielonych w miejscowości Bieniów, Olbrachtów i Pieńsk	100 580,29	0,00	0,00%	52 712,58	52%
CS 3	133 144,16	0	0	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	133 144,16	133 144,16	100,00 %	0,00	0%
CS 1	167 266,67	11 260,83	6,73	Liczba wydarzeń/ imprez promujących zachowanie dziedzictwa obszaru LGD	11 260,83	0,00	0,00%	11 260,83	100%
				Liczba godzin doradztwa udzielonego w ramach cyklu szkoleniowego	0,00	0,00	0,00%	0,00	0,00%
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy	156 005,84	0,00	0,00%	0,00	0,00%
CS 2	89447,98	63 568,65	71,01	Liczba obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej	72 759,33	25 878,93	35,57%	46 880,00	64,43%
				Liczba wydarzeń zorganizowanych przez organizacje pozarządowe	16 688,65	0,00	0,00%	16 688,65	100,00%

Źródło: Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie

Budżet zaplanowany wynosił 3 181 550,00 euro, łącznie pomoc przyznana: 628 883,15 euro, a wypłacona: 1 603 790,70. Realizacja finansowa LSR przebiega zgodnie z założeniami. Dane te pokazują, że większość z zaplanowanych operacji, jest już zrealizowana. W przypadku części przedsięwzięć przyznano i wypłacono już całość albo zdecydowaną większość środków. Pozostałe środki są realizowane zgodnie z planem w kolejnych latach.

Ocena wsparcia i poziomu wdrażania

Celem badanie ankietowego było pozyskanie informacji o poziomie zadowolenia beneficjentów z efektów współpracy z LGD, otrzymanego wsparcia, zaspokojenia ich potrzeb oraz oczekiwań. Próba liczyła 50% losowo wybranych beneficjentów. Założono zwrot ankiet na poziomie 40% rozesyłanych ankiet. W badaniu wzięło udział 18 beneficjentów, którzy skorzystali ze wsparcia LGD.

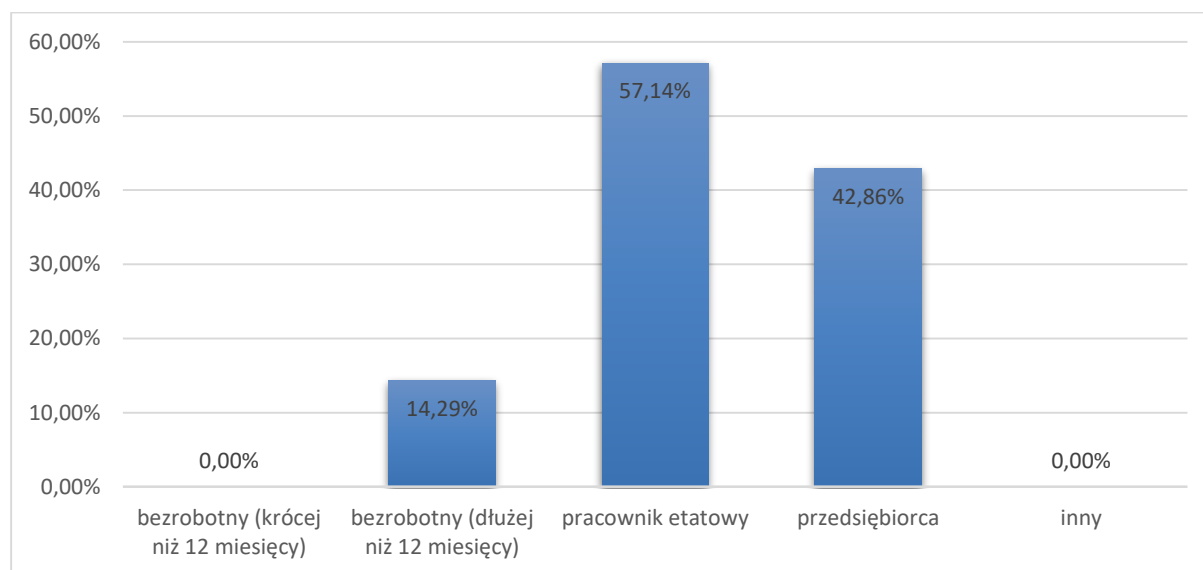
Dane z ankiet zostały zestawione z wynikami pogłębionych wywiadów z beneficjentami i głównymi interesariuszami LGD – przedstawicielami JST, organizacji pozarządowych, członków LGD. W spotkaniu wzięło udział 6 osób, byli to przedstawiciele grup beneficjentów LSR.

W ankiecie zadano pytanie dotyczące rodzaju wsparcia jakie otrzymano. 39% respondentów wskazała na dotację w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, 28% dotację w zakresie niekomercyjnej infrastruktury, 33% w zakresie grantów.

Następnie zapytano, czy sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Na pytanie odpowiadali przedsiębiorcy - 100% odpowiedziało twierdząco. Oznacza to, że osiągnęli cele związane ze swoim udziałem w programie.

Kolejnym badanym aspektem było to w jaki sposób tworzenie nowych miejsc pracy wpływało na sytuację na rynku pracy wśród beneficjentów. Najwięcej beneficjentów w momencie składania wniosku było pracownikami etatowymi. Ta grupa stanowiła ponad połowę badanych. Tylko jedna osoba przystępowała do programu jako długotrwale bezrobotna.

Wykres 12 Status na rynku pracy osób ubiegających się o dotację

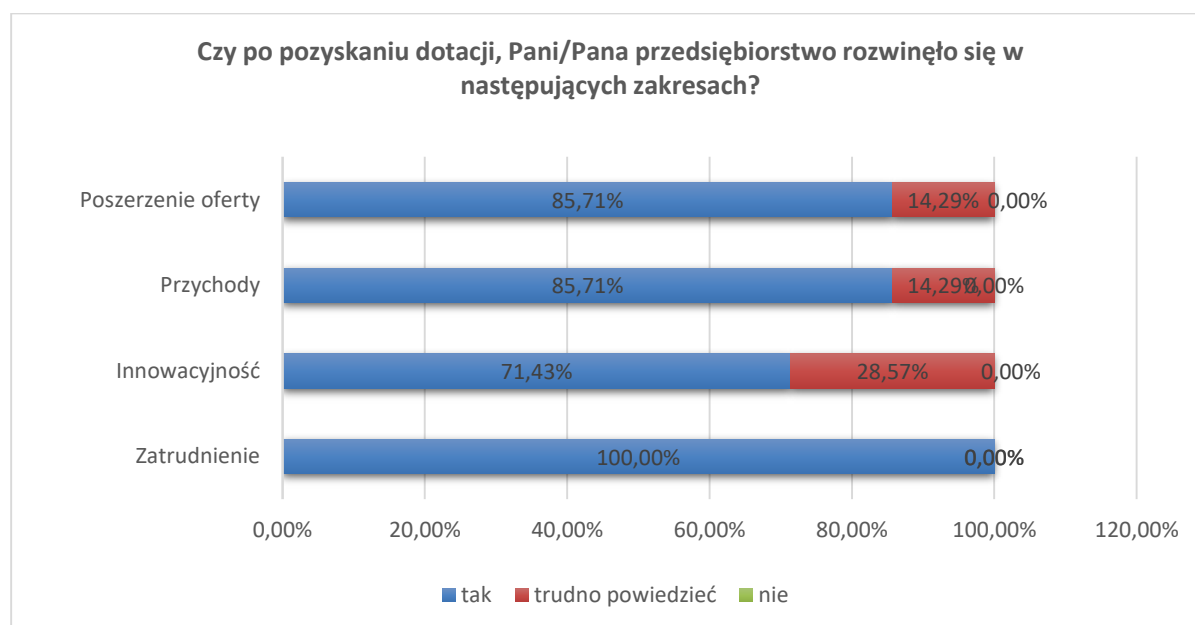
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD BD

Po zrealizowaniu operacji swój aktualny status na rynku pracy beneficjenci w 100% określają jako „przedsiębiorca”. Nie mniej jednak 57% badanych nadal jest także pracownikami etatowymi (taki sam odsetek jak przed wdrożeniem operacji), którzy

najprawdopodobniej łączą aktualnie pracę etatową z prowadzeniem przedsiębiorstwa. Tym samym można założyć, że w tych przypadkach dotacja na stworzenie miejsca pracy nie przyniosła efektu globalnego na rynku pracy – liczba miejsc teoretycznie się zwiększyła, ale „zajęty” je osoby łączące teraz zatrudnienie na etacie i prowadząc własną firmę.

W dalszej części badania próbowano uchwycić zmiany w powstałych firmach w trakcie i po zrealizowaniu operacji.

Wykres 13 Obszary, które zostały rozwinięte w wyniku uzyskania dotacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD BD

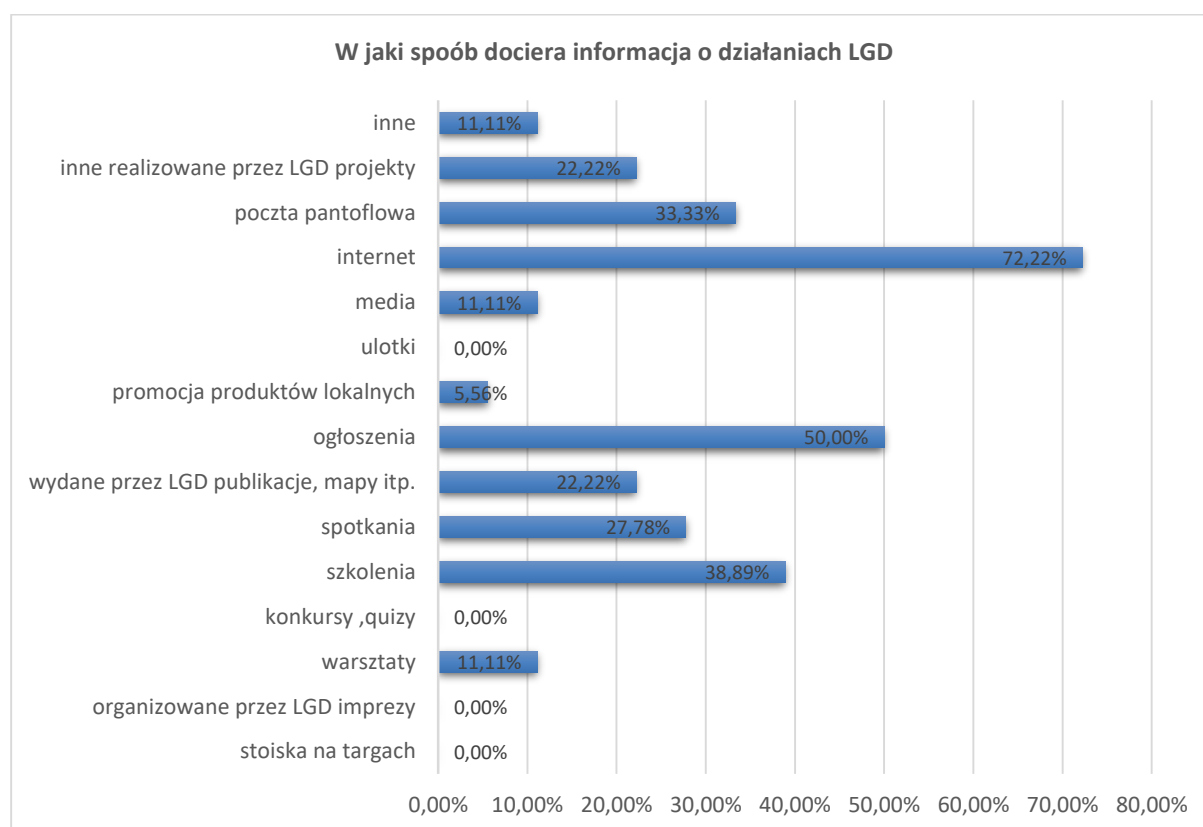
Najwięcej osób uważa, że firma szczególnie rozwinęła się w obszarze zatrudnienia. Niemal 86% badanych udało się także poszerzyć ofertę swojej firmy i wpłynąć na przychody. Natomiast w najmniejszym stopniu w przedsiębiorstwach wzrosła innowacyjność. Respondentów zapytano także o to, czy wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb. Tylko 43% z nich odpowiedziało twierdząco. 57% uważa, że wysokość dotacji była za niska.

Procedury aplikacyjne

Wszystkich respondentów (zarówno przedsiębiorców jak i JST) zapytano o to, czy o środki aplikowali samodzielnie (z ewentualnym wsparciem LGD) czy też zlecali firmie zewnętrznej usługę przygotowania dokumentacji. Zespół badający założył, że wskaźnik osób aplikujących samodzielnie stanowić będzie sygnał dot. jasności i przejrzystości procesu składania wniosków. 94% zadeklarowało, że samodzielnie przygotowało wnioski aplikacyjne, jedynie jedna osoba przyznała, że zleciła napisanie wniosku firmie zewnętrznej, ze względu na brak czasu. 83% badanych wskazało, że korzystało z doradztwa biura LGD.

Innym elementem badania był wątek promocji Lokalnej Grupy Działania i tego, czy i w jaki sposób dociera do swoich odbiorców (oraz tego na ile działania podejmowane przez LGD na tym polu są skuteczne).

Wykres 14 Kanały docierania informacji o LGD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD BD

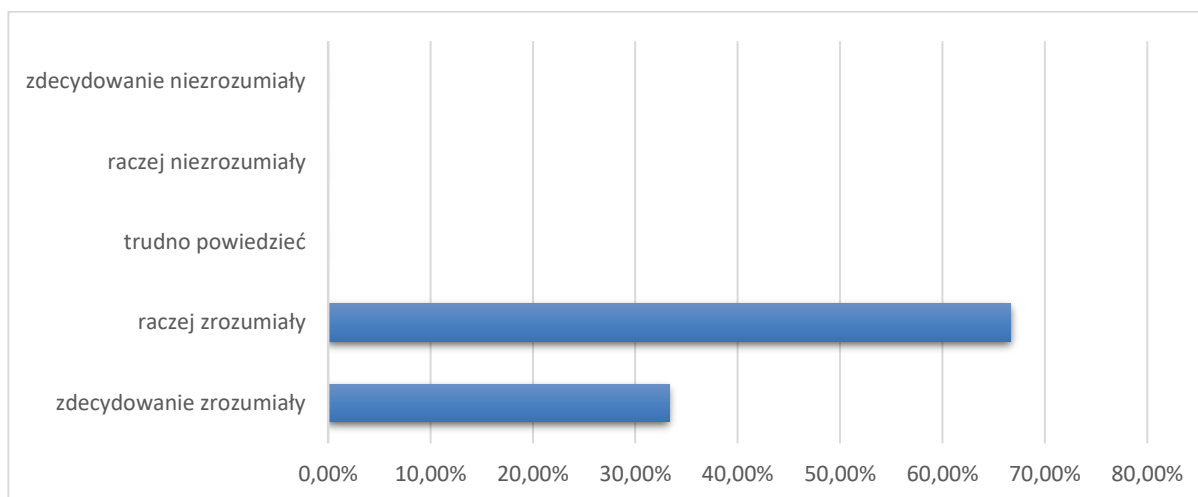
Respondenci pozyskiwali informacje na temat działań podejmowanych przez LGD głównie za pośrednictwem strony internetowej. Na drugim miejscu znalazły się ogłoszenia, szkolenia, poczta pantoflowa, spotkania, wydawane przez LGD publikacje i inne realizowane przez LGD imprezy. Biorąc pod uwagę, iż spotkania LGD przeprowadza najczęściej przed naborami oraz, że ogłoszenia dotyczą jedynie naborów (zatem częstotliwość ich pojawiania się jest stosunkowo niska) można domniemywać, iż potencjał komunikacyjny LGD może nie być w pełni wykorzystywany.

Bezpośrednie pytanie w tym wątku pojawiło się także w ankiecie. 88% badanych uważa jednak, że LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób. 6% nie wie, tyle samo uważa, że LGD może lepiej wykorzystać potencjał promocyjny. Jeśli chodzi natomiast o sposób przekazu informacji (transparentność, czytelność) to wszyscy beneficjenci uważają, że wiedzieli kto i na jakich zasadach przyznaje dotacje w ogłoszonym konkursie (61% wskazało zdecydowanie tak, 39% raczej tak).

Osoby uczestniczące w wywiadzie zapytano również, czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie oraz czy działania, które podejmuje dla wypromowania swoich przedsięwzięć są wystarczające. Uczestnicy uważają, że utrzymują stały kontakt z beneficjentami głównie za pomocą mediów społecznościowych. W ich ocenie kwestia promocji i widoczności LGD ewaluowała na przestrzeni funkcjonowania, dzięki efektom wdrażania LSR - 43 nowym przedsiębiorstwom, są rozpoznawalni, widoczni i nie mają problemu z rekrutacją.

Wątek ten rozszerzało pytanie o zrozumienie treści przekazywanej w oficjalnych dokumentach. Także w tym wypadku większość beneficjentów badania ankietowego była zdania, że język ten jest zrozumiały.

Wykres 15 Poziom zrozumienia języka używanego w oficjalnych dokumentach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD BD

Pytanie zostało skierowane do uczestników wywiadu. Zdaniem badanych język używany w oficjalnych dokumentach naboru jest dość trudny, raczej zrozumiały dla wnioskodawców. Pomocne było wsparcie pracowników biura. Przed okresem rozwoju pandemii dodatkowo przed każdym ogłaszaniem naborem organizowane było szkolenia wyjaśniające procedury, kryteria jak i warunki dostępu do środków finansowych. Omawiane były fiszki projektowe oraz zasady ich prawidłowego wypełniania. Podczas wywiadu zapytano także, jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków oraz czy są takie, które były zupełnie zbędne. Uczestnicy wywiadu podkreślili, że dokumentacja naboru przygotowana jest na „odgórnych” dokumentach, co wiąże się w większości z brakiem możliwości ich zmiany. Zwrócili uwagę na problem linii demarkacyjnej pomiędzy UM a LGD. Zdarzają się niejasności w ocenie, która instytucja i na jakim etapie powinna wymagać odpowiednich dokumentów. Warto podkreślić, że Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie raz w roku przeprowadza ankietę badającą poziom satysfakcji wśród mieszkańców z realizacji LSR. Pytania dotyczą m.in. kryteriów wyboru operacji. Na podstawie analizy badania w 2021 r. wynika, że ankietowani (64%) ocenili obowiązujące kryteria dobrze, 22% przyznało notę przeciętnie, 10% stwierdziło, że są bardzo dobre, jedynie 2% ankietowanych uznało obowiązujące kryteria za złe. Nikt nie zaznaczył opcji bardzo źle. Na pytanie, które z obowiązujących kryteriów wymaga zmian ankietowani odpowiadali następująco: 8 osób (15,38%) stwierdziło, że kryteria są dobre i obiektywne, 7 osób (13,46%) odpowiedziało, że kryteria nie wymagają zmiany, 5 ankietowanych (9,62%) wskazało na kryterium dotyczące nieaktualnego bezrobocia, 2 ankietowanych (3,85%) nie wie czy kryteria wymagają zmian, 1 osoba (1,92%) stwierdziła, że trudno powiedzieć. Także 1 osoba (1,92%) stwierdziła, że są trudne i mało obiektywne. Natomiast pozostali ankietowani (28 osób) nie uzupełnili tego punktu. W 2021 r. w związku z sytuacją w kraju i na świecie związaną z COVID-19 i wprowadzenie zmian w rozporządzeniu ministra rolnictwa i rozwoju wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej

w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 -2020 ułatwiające Beneficjentom realizację operacji Zarząd Stowarzyszenia na wniosek Rady zmienił Kryteria Wybory Operacji dla Celu ogólnego I.

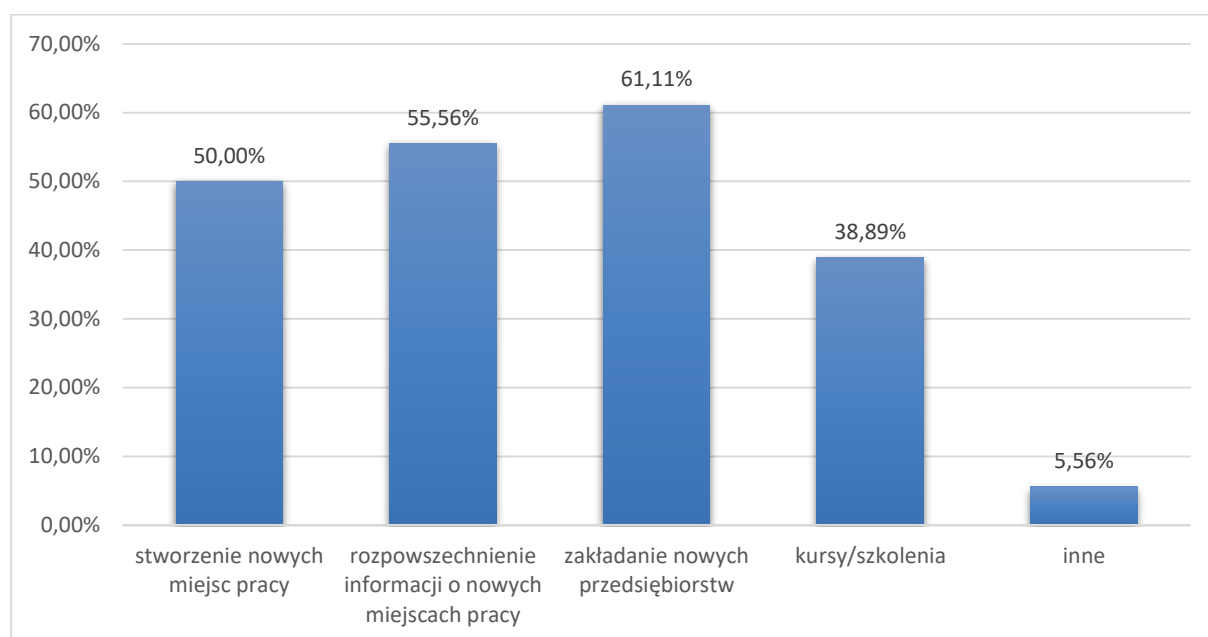
W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często w opinii publicznej pojawiały się głosy, iż to trwa zbyt długo. Okazuje się, że niemal 45% respondentów uważa, że czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi. To w jaki sposób ten wydłużony czas wpływa na realizowane przez beneficjentów operacje, respondenci wskazywali w odpowiedziach otwartych. Wśród konsekwencji wydłużonego czasu wyboru znalazły się następujące odpowiedzi:

- „Wstępne rozmowy z poszczególnymi wykonawcami działań musiały być na nowo renegocjowane. Czas wpłynął na zmianę cen i czas dostawy.
- Ceny zaplanowanych urządzeń uległy zmianie.
- Wystąpiły trudności z realizacją, gdyż wydłużyły się terminy w dostarczeniu sprzętu tj. Minikoparki ze względu na wystąpienie epidemii Covid-19 oraz wystąpiła trudność w zatrudnieniu.
- Spóźnienie oferty ograniczyło dochody. A Covid zamknął rynek”.

Najczęściej pojawiającymi się wątkami jest wzrost cen planowanych do zakupu sprzętów pomiędzy dniem sporządzania biznesplanu a faktycznym momentem ich wydatkowania. Podczas wywiadu grupowego zapytano co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było najbardziej uciążliwe czy frustrujące? Zwrócono uwagę na dokumentację projektową, która zdaniem badanych, powinna zostać uproszczona, tak samo jak rozbudowany biznesplan. Propozycje zmian dokumentacji nie leżą jednak w mocy LGD i wymagałyby zmian w obowiązujących przepisach. Kłopotem był czas od momentu złożenia wniosku do podpisania umowy. Wskazano problemy, z którymi beneficjenci musieli się zmierzyć – wzrost cen, odpływ wykonawców, zmiany na rynku pracowniczym, zmiana technologii (zmiany parametrów maszyn). W kilku przypadkach, następstwem długiej weryfikacji było wycofanie się wnioskodawcy z realizacji operacji. Wśród propozycji usprawnienia pracy na linii LGD-UM było ujednolicenie dokumentacji i kryteriów wśród wszystkich LGD.

Beneficjenci zostali także zapytanie o ich zdanie na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze wskazań wynika, że należałoby zakładać nowe przedsiębiorstwa, a także rozpowszechniać informację o nowych miejscach pracy.

Wykres 16 Formy i narzędzia wspierające walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Ankiety dla beneficjentów LGD BD

Podczas wywiadu zapytano czy któraś z grup społecznych wymaga ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość. Badani uważają, że najbardziej powinno się wspierać osoby starsze i organizacje pozarządowe.

Respondenci zostali zapytani, na co przeznaczyliby kolejną dotację, gdyby mieli możliwość ją pozyskać:

- „Na rozwój przedsiębiorstwa.
- Małą infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną oraz na edukację dzieci i osób dorosłych z zakresu potencjału regionu i możliwości jego adaptacji i wykorzystania w różny sposób
- Ochrona środowiska i rozwój ścieżek rowerowych.
- Na ogólnodostępną infrastrukturę.
- Mała infrastruktura, nowe miejsca pracy.
- Na infrastrukturę służącą mieszkańcom i turystom.
- Nowe inwestycje, modernizacje.
- Mała infrastruktura w obszarach wiejskich, promocja produktów regionalnych
- Moglibyśmy zdywersyfikować naszą działalność poprzez zakup kolejnych maszyn.
- Na rozwój infrastruktury niekomercyjnej przez podmioty prawne oraz wsparcie organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu i rozliczaniu środków (doradztwo, szkolenia, konsultacje, pomoc w sporządzaniu dokumentów aplikacyjnych i rozliczeniowych).
- Kolejne dotacje przeznaczyłabym na inwestycje- sprzęt transportowy.
- Organizację wydarzeń kulturalnych i integracyjnych dla mieszkańców regionu
- Środki dla NGO oraz na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej”.

Benchmark

Przedstawione powyżej dane statystyczne opisują rzeczywistość na terenie LGD. Należy jednak przyjąć, iż część pozytywnych efektów dla społeczności lokalnych nie wynikała bezpośrednio z działań przewidzianych w strategii LSR. Podjęto próbę określenia „biegu jałowego”, czyli stopnia zmian, które zaszłyby w regionie nawet pomimo braku wdrażania LSR. Aby móc określić skalę takiego efektu dokonano analizy porównawczej pomiędzy 3 gminami z województwa mazowieckiego (nieliczne gminy w kraju, które nie były objęte LSR 2014-2020) oraz wynikami statystycznymi uśrednionymi (lub zsumowanymi, w zależności od charakteru wskaźnika) na obszarze badanej LGD. Do porównań przyjęto zestaw wskaźników, które są porównywalne w całym kraju, gdyż zbierane w systemie statystyk publicznych i ujawniane w Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki porównania przedstawiono w poniższej tabeli. Kolorem zaznaczono ocenę zmiany danego wskaźnika. Im głębsza zieleń tym lepiej dana gmina/LGD wypadła w porównaniu wskaźników, które miały przedstawiały korzystne zmiany. Analogicznie ze wskaźnikami, których tendencja okazała się niekorzystna – je zaznaczono w odcieniach czerwieni i żółtego, wskazując w danym wierszu najłabszą jednostkę kolorem czerwonym.

Tabela 15 Analiza porównawcza LGD i gmin nie objętych LSR

Wskaźnik/ jednostka porównawcza	Warka			Jasieniec			Stara Biała			LGD BD		
	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21	2014	2021	zmiana % 14/21
Liczba ludności	nd	19122	nd	nd	5297	nd	nd	12064	nd	nd	63302	nd
Liczba bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym	4.3	1.9	-55.81%	5.4	1.2	-77.78%	8.5	4.4	-48.24%	8.2	3	-63.41%
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców	799	988	23.65%	629	776	23.37%	696	881	26.58%	758	933	23.09%
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 000 mieszkańców	601	747	24.29%	478	585	22.38%	575	713	24.00%	522	667	27.78%
Liczba noclegów udzielonych krajowym i zagranicznym turystom w ciągu roku	15720	17661	12.35%	0	0		1581	1563	-1.14%	39801	58485	46.94%

Liczba organizacji pozarządowych na 10 000 mieszkańców	23	29	26.09%	17	26	52.94%	17	22	29.41%	29	35	20.69%
dochód na 1 mieszkańca (budżetu gminy)	2995.49	5708.12	90.56%	2981.76	7015.13	135.27%	3424.99	6596.53	92.60%	3345.272	6238.834	86.50%
Saldo migracji średnia 1000 mieszkańców	1.6	0.4	-75.00%	1.7	-3.8	-100%	8	5.7	-28.75%	-0.3	-1.3	-100.00%
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej	716	225	-68.58%	280	103	-63.21%	474	193	-59.28%	4867	1796	-63.10%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na: 31.12.2021

Średni wynik zmian parametrów wskaźników wyniósł odpowiednio:

Warka	Jasieniec	Stara Biała	LGD BD
28.29%	6.43%	31.28%	28,94%

Co wskazywać by mogło, iż fakt wdrażania LSR nie wywarł zdecydowanie bardziej pozytywnego wpływu na poszczególne zmiany w omawianych wskaźnikach. Wyniki porównywanych gmin były zbliżone do wyników obszaru LSR.

Z przedstawionej analizy wynika, że w przypadku LGD BD jeden wskaźnik podążył w niewłaściwym kierunku w bardzo dynamiczny sposób. W dwóch pozostałych jednostkach porównawczych sytuacja taka pojawiała się w trzech wskaźnikach a w jednej z gmin – raz. Gdyby nie brać pod uwagę tego wskaźnika to efekty realizacji LSR na terenie objętym wsparciem LGD byłyby znacznie wyraźniejsze.

6. Ocena wdrażania LSR zawierająca odpowiedzi na pytania badawcze

1. Ocena wpływu na główny cel LSR

W ramach Lokalnej Strategii Rozwoju wskazano trzy cele ogólne: CO1 Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości, CO 2 Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju regionu, CO 3 Wzrost kapitału społecznego na obszarze LGD, które zostały poddane ewaluacji. Do wszystkich celów przypisano cele szczegółowe, a także przedsięwzięcia, wskaźniki rezultatu i produktu. Do każdego wskaźnika wskazano źródła danych i okresy pomiaru, wartość bazową oraz określony został termin osiągnięcia wartości docelowych. Wartości docelowe wskaźników, jakie mają zostać osiągnięte dzięki realizacji LSR zostały określone proporcjonalnie, racjonalnie i efektywnie do planowanej wielkości zaangażowania środków z PROW 2014-2020.

Stopień osiągnięcia poszczególnych celów i przypisanych do nich wskaźników analizowany za okres 2014-2021 nie budzą zastrzeżeń. Efekty zaplanowanych i zrealizowanych przedsięwzięć wpłynęły na zniwelowanie słabych stron zdiagnozowanych i opisanych w LSR. Część zaplanowanych wskaźników została osiągnięta, pomimo trudności jakie pojawiły się w związku z pandemią COVID-19. Zespół badawczy sprawdził realizację planów w 2022 r. i na jej podstawie, a także opinii pracowników LGD zakłada, że pozostałe wskaźniki nie są zagrożone i postępują zgodnie z przyjętym harmonogramem naborów wniosków, a ich realizacja jest planowana i możliwa do osiągnięcia w określonej perspektywie czasowej do 2023 roku.

Stan realizacji LSR potwierdza postęp rzeczowy i finansowy osiągnięty przez LGD. Zaplanowana interwencja miała spowodować trwałą zmianę w środowisku lokalnym. Główne działania skupiały się na zwiększeniu aktywności mieszkańców i pobudzeniu rozwoju gospodarczego i turystycznego regionu. Wyniki badania ewaluacyjnego LSR potwierdzają, że wykonalne jest osiągnięcie wyznaczonego celu ogólnego, szczegółowych i przypisanych do nich wskaźników w perspektywie czasowej.

2. Ocena wpływu na kapitał społeczny

Choć kapitał społeczny, w terminologii naukowej, jest głównie rozpatrywany w kategoriach socjologicznych, to obecnie dostrzega się jego potencjał w tworzeniu dochodu narodowego oraz wzroście poziomu życia społeczeństwa, twierdzi A. Libertowska¹. Zwiększa motywację do działania, rozwijania współpracy, determinuje zdolność podejścia innowacyjnego. Kapitał społeczny „umożliwia członkom danego społeczeństwa zwiększenie

¹ Andżelika Libertowska, „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, Optimum. Studia Ekonomiczne Nr 4 (64) 2013.

efektywności zbiorowego działania i sprawniejsze osiąganie podzielanych przez nich celów”². Według W. Troczyńskiego integrowanie społeczności lokalnej stanowi proces, który jest uwarunkowany zdolnością do współpracy³. Współpracy, która buduje i wspiera rozwój lokalny.

Efekty generowane przez kapitał społeczny w wymiarze lokalnym mogą mieć charakter zarówno pozytywny, czyli stymulujący rozwój lokalny, jak i negatywny, czyli ograniczający możliwości rozwoju lokalnego. Ta sama siła społecznej więzi z jednej strony utrzymuje członków grupy w ścisłym związku, przynosząc im korzyści, a z drugiej strony odpycha innych, którzy nie spełniają określonych kryteriów, co w rezultacie obniża aktywność społeczną oraz jakość i skalę interakcji społecznych w gminie⁴.

Istotą kapitału społecznego, który stanowi uzupełnienie kapitału ludzkiego, jest to, że tkwi on w relacjach, a nie, jak kapitał ludzki, w jednostkach. „Najnowszy sprzęt i najbardziej innowacyjne idee w rękach lub w głowie najmądrzejszej osoby niewiele dadzą, o ile osoba ta nie będzie miała dostępu do innych”⁵. Siła kapitału społecznego tkwi w powiązaniach tworzonych między członkami organizacji, grupami i instytucjami. Pozwala zminimalizować zagrożenia płynące z podejmowanych akcji, umożliwia współpracę różnych aktorów oraz pełne synergiczne wykorzystanie zasobów i potencjału, który oni posiadają. Kapitał społeczny, wyzwalając pozytywną energię w społeczeństwie, wpływa nie tylko na jakość norm, formalnych i nieformalnych instytucji, lecz także na funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie⁶.

Wzmacnianie kapitału społecznego wymaga zaplanowania przedsięwzięć i działania długofalowego, co po części znalazło odzwierciedlenie w Lokalnej Strategii Rozwoju, jej celach i rezultatach. Duży nacisk został położony na zbudowanie infrastruktury społecznej umożliwiającej aktywność społeczną mieszkańców. Waga, jaką LGD upatruje w aktywizacji środowiska lokalnego znalazła odzwierciedlenie w trzecim celu ogólnym - Wzrost kapitału społecznego na obszarze LGD. Zaplanowane, w ramach realizacji celu głównego i celów szczegółowych, przedsięwzięcia objęły projekty grantowe, wzmacniające poczucia jedności i tożsamości kulturowej. Włączały w działania różne grupy mieszkańców i organizacje pozarządowe.

Jak wynika z ankiet skierowanych do społeczności średnio dwie trzecie osób jest zainteresowanych sprawami lokalnymi. Wśród czynników, które motywują do aktywności społecznej, respondenci najczęściej wskazywali: chęć wpływu na zmiany i wewnętrzną

² R. Brol, Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, red. R. Brol, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009, s. 58

³ W. Toczyński, J. Lendzion, Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 253.

⁴ R. Brol, Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, red. R. Brol, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 318

⁵ T. Kaźmierczak, Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, red. T. Kaźmierczak, M. Rymsza, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007, s. 49.

⁶ W. Goszczyński, Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+, w: Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny, red. H. Podedworna, P. Ruszkowski, Scholar, Warszawa 2008, s. 109

potrzebę pomocy innym. Podczas badania zweryfikowano, w jakim obszarze aktywności społecznej respondenci chcieliby uczestniczyć. Okazuje się, że wątek turystyki, kultury i sztuki czy też wsparcia osób starszych to obszary z największym potencjałem. Kolejne równie istotne elementy to czystość miejsc publicznych, działalność na rzecz młodzieży czy też edukacja i wychowanie.

W obszarze kapitału ludzkiego i aktywizacji społecznej Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie realizowało 4 projekty grantowe, które koncentrowały się na rozbudowie małej architektury sportowej i kulturalnej oraz na organizacji zajęć warsztatowych dla najmłodszych mieszkańców regionu w zakresie działań promujących postawy proekologiczne. Część dotyczyła działań zmierzających do rozwoju miejscowości poprzez aktywizację ich mieszkańców oraz organizacja wydarzeń kultywujących odziedziczone wartości oraz tradycje regionu.

Podczas wywiadu grupowego respondenci podkreślali, że na obszarze gmin LSR występuje zróżnicowanie pod kątem aktywności społecznej i ilości organizacji pozarządowych. Uznano, że elementem, który utrudnia działanie jest zbyt rozbudowana biurokracja i skomplikowany system aplikowania o granty w ramach LSR. Realizacja grantów mogłaby w większym zakresie pobudzać społeczność do działania, ale dość często młode organizacje odstrasza procedura aplikacyjna.

Warto zaznaczyć, że Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie realizuje, nie tylko projekty z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, ale także pozyskuje finanse na oddolne inicjatywy np. w ramach programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO), jak również środki z Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych czy grantów z Urzędu Marszałkowskiego, by wzbogacić ofertę aktywizującą mieszkańców.

3. Przedsiębiorczość

W LSR do głównych potrzeb obszaru wskazano rozwój przedsiębiorczości, jako składnik atrakcyjności regionu. Najbardziej dynamiczny na obszarze LGD jest rozwój usług budowlanych, a także handel hurtowy i detaliczny. Niewątpliwie obszar ten posiada duży potencjał rozwoju przedsiębiorczości oparty o walory naturalne – przyrodnicze. Turystyka powinna generować rozwój regionu. W LSR zidentyfikowano zagrożenia, które mogą negatywnie wpływać na rozwój regionu. W ramach pierwszego celu ogólnego zaplanowano działania nakierowane na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej.

Realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczyniła się do wzrostu liczby osób prowadzących działalność gospodarczą, a także wsparcia rozwoju firm działających na obszarze. W okresie realizacji LSR liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców rosła we wszystkich gminach. Wyraźnie zmniejszyła się także stopa bezrobocia. Zrealizowane działania w pewnym stopniu wpłynęły na poprawę na rynku pracy oraz rozwój lokalnych firm.

Działania wspierające przedsiębiorczość zostały wysoko ocenione przez beneficjentów. 100% Beneficjentów programu uważa, że sytuacja finansowa przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom. Po zrealizowaniu operacji 86% Beneficjentów uważa, że udało się także poszerzyć ofertę swojej firmy oraz zwiększyć przychody. Najmniej, bo 71% uważa, że rozwinęła się innowacyjność w firmie. 43% Respondentów uważa, że wysokość otrzymanej dotacji była adekwatna do ich potrzeb.

Niemal 40% badanych jest zainteresowana otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości. W celu określenia potrzeb i priorytetów na przyszłość respondenci badań zostali poproszeni o wskazanie jakie branże są najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej. Badani wskazali na działalność związaną z edukacją, kulturą, rozrywką i rekreacją; opieką zdrowotną i pomocą społeczną; zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, pozostałą działalnością usługową (np. kosmetyka, fryzjerstwo itd). Badanych zapytano także na co by przeznaczili dotację, gdyby mieli możliwość pozyskania kolejnych. Najczęściej pojawiające się odpowiedzi to: na infrastrukturę społeczną i turystyczną, rozszerzenie działalności, zmianę kwalifikacji oraz poszerzenie działalności o nowe profesjonalne usługi.

Opierając się na wynikach badań należy podkreślić, że wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane i koreluje z potrzebami mieszkańców i lokalnych przedsiębiorców.

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dużym potencjałem turystycznym. Atutem są zasoby naturalne, uwarunkowania geograficzne, historyczne, ukształtowanie terenu, które stanowią dobrą bazę do przyciągnięcia turystów zainteresowanych odpoczynkiem na łonie natury, uprawianiem sportów, rekreacji przyrodniczej czy poznaniem lokalnych tradycji. Na obszarze znajdują się Bory Dolnośląskie, które należą do największych w Europie Środkowej zwartych kompleksów leśnych. Rejon jest odpowiednim miejscem dla fanów, zarówno pieszych wędrówek, jak i wycieczek rowerowych. Posiada bowiem dużą ilość szlaków pieszych i rowerowych, szlaków kajakowych, głównie na rzece Kwisie, Bobrze oraz Nysie Łużyckiej, a także możliwości do uprawiania turystyki konnej w Kliczkowie, Bogumiłowie, Kościelnej Wsi, Starym Żaganiu, Łozach.

Jednym z problemów wskazanych w LSR było niewielkie wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego regionu, z tego względu 2 cel ogólny wraz z zaplanowanymi przedsięwzięciami dotyczył wykorzystania potencjału regionu do rozwoju zróżnicowanych form turystyki, a także zwiększenia ilości miejsc integracji społecznej, wsparcie usług edukacyjnych.

Analizując postęp rzeczowy LSR widać szereg działań, które zostały podjęte, aby zrealizować zakładane cele. Zaplanowane przedsięwzięcia są spójne. Podjęto wysiłek polegający na zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony regionu i zrealizowano szereg

inwestycji rozwijających tę infrastrukturę. W ramach LSR wzmocniono znacznie infrastrukturę turystyczną poprzez budowę ścieżek rowerowych, placów zabaw, siłowni. Uzupełniając działaniami wspierającymi podejmowanie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych i sportowych, których celem jest integracja środowiska lokalnego. Dopełnieniem są działania promocyjne m.in. baza edukacyjno-szkoleniowa, wydanie publikacji, map regionu.

W ramach badań zapytano mieszkańców czy potencjał turystyczny na obszarze wspieranym przez LSR wzrósł czy zmalał. Wg badanych potencjał ten w ostatnich latach wzrósł (niemal połowa odpowiedzi). W kontekście potencjału turystycznego zapytano także o to jakie obszary mogą sprawić, że do regionu przyjeżdżać będzie więcej turystów. Wśród badanych dominuje przekonanie, że w przyrodzie drzemie największy potencjał (ponad 80%). Kolejnym istotnym potencjałem są zabytki i organizowane imprezy. Mieszkańcy uważają, że rozwój turystyki w oparciu o wskazane obszary wymaga doinwestowania głównie w zakresie bazy noclegowej i gastronomicznej, atrakcji, infrastruktury towarzyszącej (wiaty, miejsca parkingowe, toalety itp.) oraz wyprodukowania lokalnych pamiątek (i utworzenia punktów gdzie będą one dostępne do zakupu). Ponad 65% wskazała na bazę noclegową, 54% atrakcje, 53% infrastrukturę, a ponad 30% na lokalne pamiątki. Podczas wywiadu grupowego skupiono się także na wskazaniu jakie obszary i w jakim kierunku powinno się rozwijać. Członkowie LGD wskazywali na rozwój infrastruktury, bazy noclegowej, szczególnie dla większych grup zorganizowanych, punktów gastronomicznych.

W ocenie zespołu badawczego działania, jakie podejmowało LGD przyczyniły się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturalnego. Niemniej ze względu na pandemię COVID-19, która była bardzo ciężkim okresem dla całej branży turystycznej, warto w kolejnej LSR kontynuować działania wzmacniające rozwój turystyki oraz zadbać o kultywowanie tradycji regionu.

5. Grupy defaworyzowane

Jednym z głównych problemów wskazanych w LSR jest relatywnie wysoki poziom bezrobocia. Z badań przeprowadzonych podczas tworzenia LSR wynikało, że negatywne skutki sytuacji na rynku pracy najbardziej odczuwają: osoby bezrobotne w wieku 25-44 lat oraz kobiety. Dodatkowo wskazano także grupę osób znajdujących się w gorszej sytuacji na rynku pracy - osoba młoda do ukończenia 25-tego roku życia lub osoba powyżej 50-tego roku życia lub osoba niepełnosprawna posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności. W ramach LSR zaplanowano interwencję minimalizującą negatywne skutki dla grup dewaloryzowanych, a także osób w gorszej sytuacji na rynku pracy, m.in. skierowaniu działań aktywizujących, umożliwienie aplikowania o środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej (dodatkowe punkty zgodnie z Lokalnymi Kryteriami Wyboru). Warto podkreślić, że ponad 100% beneficjentów programu uznało, że sytuacja ich przedsiębiorstwa uległa poprawie po otrzymaniu dotacji.

W Kryteriach Wyboru Projektów zaznaczono, że w celu 1 premiowane 2 punktami będą te operacje, których wnioskodawcy wpisują się w grupę defaworyzowaną ze względu na dostęp do rynku pracy określonych w LSR (tj. osoby bezrobotne w wieku 25-44 lat oraz kobiety), a także premiowana 1 punktem sytuacja, gdy wnioskodawca wpisuje się w grupę osób znajdujących się w gorszej sytuacji na rynku pracy (osoba młoda do ukończenia 25-tego roku życia lub osoba powyżej 50-tego roku życia lub osoba niepełnosprawna posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności). W ramach celu 2 oceniano czy operacja wpływa na zwiększenie integracji społecznej, czyli przyczynia się do niwelowania nierówności społecznych i wsparcia grup defaworyzowanych (osoby bezrobotne w wieku 25-44 lat oraz kobiety) lub zagrożonych wykluczeniem społecznym (osoby w wieku poprodukcyjnym).

Po analizie porównawczej sytuacji na lokalnym rynku pracy na przestrzeni ostatnich lat, uznać należy, że w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane. Zaplanowane przedsięwzięcia w dużej mierze uwzględniały ich potrzeby. Choć sytuacja wskazanej grupy uległa poprawie, ogólne warunki na lokalnym rynku wskazują, że zmiany demograficzne i postępujące starzenie się społeczeństwa będzie nadal odbijało się negatywnie głównie na osobach młodych i starszych. W kolejnej LSR zasadne wydaje się kontynuowanie wsparcia kierowanego do grup wskazanych w LSR, a także przeanalizowanie sytuacji osób w grupie 50+.

W ramach badań ankietowych zapytano mieszkańców czy zauważają wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione. Około 30% badanych uważa, że nie da się lub bardzo trudno wyodrębnić konkretną grupę. Pozostali badani, wśród osób, które mogą mieć problemy wskazuje: osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, osoby młode, a także samotnych rodziców.

Sprawdzono także jakie jest zdanie beneficjentów programu na temat potencjalnych działań zmierzających do zmniejszenia skali ubóstwa i wykluczenia społecznego w regionie. Ze wskazań wynika, że należałoby tworzyć nowe przedsiębiorstwa. W opinii mieszkańców, priorytetem powinny być: szkolenia podnoszące kwalifikacje (kursy językowe, kursy zawodowe), w tym szkolenia wspierające w podejmowaniu decyzji rozpoczęcia własnej działalności, wsparcie finansowe na otwarcie własnej działalności; walka z wykluczeniem komunikacyjnym, wznowienie połączeń autobusowych do miejscowości dalej położonych; odpowiednie motywowanie, wzmocnienie poczucia sprawstwa u osób młodych; szkolenia seniorów; zwiększenie liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach; elastyczny/ zadaniowy tryb pracy; zlikwidowanie barier internetowych na wsi; łatwiejsze i większe środki na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej oraz zmniejszenie biurokracji i wymogów przy otwieraniu działalności.

6. Innowacyjność

W LSR wskazano w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji została uwzględniona innowacyjność oraz przedstawiono jej definicji i zasady oceny. Kryteria wyboru operacji

zarówno grantowych jak i pozostałych uwzględniały m.in. ocenę wniosku pod kątem jego innowacyjności. Zdefiniowano pojęcie innowacyjności, które w LSR oznacza „wprowadzanie nowego lub znacząco udoskonalonego produktu (wyrobu lub usługi), nowego procesu, nowej metody organizacji lub nowej metody promocji na poziomie co najmniej gminy. Innowacyjność to także nietypowe, niestandardowe wykorzystanie czy promocja lokalnych zasobów (przyrodniczych, kulturowych, w tym związanych z lokalnym dziedzictwem kulinarnym, tradycjami rzemieślniczymi, lokalnymi opowieściami i legendami, wydarzeniami historycznymi bądź wybitnymi postaciami związanymi z danym obszarem poprzez miejsce urodzenia czy pobytu) na poziomie co najmniej gminy”.

Innowacyjność została ujęta w kryteriach oceny operacji. Spełnienie kryterium było weryfikowane przez członków Rady na podstawie złożonego wniosku. W trakcie wywiadu grupowego poruszono kwestię badania innowacyjności, które uznano za dość trudne, ze względu na pomysły wnioskodawców, którzy zdolni byli udowodnić niemal wszystko jako nowe i niespotykane. Wydaje się, że w niektórych przypadkach poziom innowacyjności mógł być dość niski. W kolejnym okresie programowania powinno się dopracować lub przeformułować kryterium innowacyjności.

7. Projekty współpracy

Stowarzyszenie LGD Bory Dolnośląskie do końca 2021 r. realizowało jeden projekt współpracy. Projekt „Korzenie i Skrzydła” polegał na utworzeniu 4 Centrów Edukacyjnych u 4 partnerów na obszarze 3 województw dolnośląskiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Był to innowacyjny projekt wprowadzający nowatorskie usługi i rozwiązania, utworzenie i doposażenie profesjonalnej bazy edukacyjnej z wykorzystaniem nowoczesnych technik. Sieciowanie ofert i Partnerów pozwoliło na szeroką promocję obszaru realizacji projektu współpracy. W ramach projektu zaplanowano Promocję projektu i jego rezultatów poprzez strony internetowe, reklamę w Internecie, artykuły prasowe oraz wydanie ulotek i przeprowadzenie wspólnej konferencji. Została opracowana metodologicznie oferta edukacyjna wraz z warsztatami konsultacyjnymi, nawiązująca do rozszerzenia podstawy programowej, wydrukowana w formie katalogu. Na obszarze Borów Dolnośląskich zaplanowano budowę centrum edukacyjnego wraz z zakupem wyposażenia, sprzętu multimedialnego i AGD. Na terenie LGD Partnerstwo Izerskie przeprowadzono modernizację pomieszczeń w Klasztorze w Lubomierzu, zaplanowano także zakup wyposażenia sali warsztatowej do centrum edukacyjnego z ziołami. LGD TUR zaplanowało adaptację pomieszczeń na salkę szkoleniową i edukacyjną wraz z instalacją elektryczną i zakupem wyposażenia centrum edukacyjnego. Na terenie Wzgórz Dalkowskich utworzenie Centrum Edukacyjnego.

Projekty wpisują się w cele LSR. Działania zaplanowano tak, by wspierać rozwój turystyczny regionu, a także budować powiązania pomiędzy LGD-ami.

8. Ocena funkcjonowania LGD

Funkcjonowanie Stowarzyszenia LGD Bory Dolnośląskie należy ocenić bardzo dobrze. Pracownicy biura wykazują duże zaangażowanie w realizacji swoich zadań, są otwarci na współpracę i wsparcie beneficjentów. Działania doradcze i szkolenia oceniane są prawidłowo. 83% beneficjentów biorących udział w badaniu ankietowym skorzystało z doradztwa w biurze LGD. Na podstawie ankiet monitorujących doradztwo z naboru 2/2020, udostępnionych przez pracowników LGD, wynika, że ankietowani ocenili przygotowanie merytoryczne osób świadczących usługi doradcze, jasność i zrozumiałość przekazu, rzetelność, profesjonalizm oraz jakość udzielanych odpowiedzi na 4,51/5. Zdecydowana większość zadeklarowała, że udział w doradztwie przyczynił się do wzrostu wiedzy w danym obszarze, a zdobyta wiedza przyda się przy wypełnianiu dokumentacji aplikacyjnej.

Społeczność lokalna jest skutecznie informowana o podejmowanych działaniach za pomocą różnych kanałów. LGD prowadzi stronę internetową www.bory.org.pl, którą wyświetlono ponad 390 tys. razy, a także profil na Facebooku, który lubi i obserwuje 1,3 tysiąca osób, gdzie systematycznie, średnio raz na dwa tygodnie, pojawiają się posty dotyczące bieżącej działalności czy promujące wydarzenia z regionu. W sprawozdaniu zadeklarowano organizację 14 spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami. Wszystkie te działania wpływają na rozpoznawalność LGD, ponad 65% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie. Respondenci pozyskiwali informacje na temat działań podejmowanych przez LGD głównie za pośrednictwem strony internetowej. Na drugim miejscu znalazły się informacje przekazywane tzw. pocztą pantoflową, ogłoszenia, spotkania i inne realizowane przez LGD imprezy, wydane publikacje i promocja produktów lokalnych. 89% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że LGD promuje się w wystarczający sposób, aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób.

Wszystko to pozwala na prawidłową realizację LSR. Koordynacja zadań, współpraca pracowników biura i członków LGD zostały oceniono prawidłowo. Zespół badawczy nie widzi konieczności wprowadzania zmian.

9. Ocena procesu wdrażania

Z uzyskanych informacji wynika, że LGD Bory Dolnośląskie zakończy ogłaszanie naborów wniosków w ramach harmonogramu we wszystkich celach LSR w perspektywie finansowej 2014-2020 do końca 2022 r. Realizacja finansowa oraz rzeczowa przebiegała zgodnie z planem, przy czym należy mieć na uwadze, że LGD niejednokrotnie dokonywało zmian w Lokalnej Strategii Rozwoju oraz jej załącznikach czyli Planie Działania czy Budżecie, aby dostosować realizację LSR do zmieniającej się rzeczywistości.

W toku postępu rzeczowego i finansowego Lokalna Strategia Rozwoju podlegała aktualizacjom przez LGD. Dotyczyły one przede wszystkim przesunięć środków finansowych

między celami, przedsięwzięciami. Część finansowa musiała zostać zmieniona ze względu na oszczędności związane z przewalutowaniem euro, a także otrzymaniem przez LGD bonusu finansowego, co skutkowało korektą harmonogramu naborów i zwiększeniem niektórych wskaźników w ramach realizacji operacji wskazanych w LSR.

Dodatkowe środki z pierwszego bonusu w wysokości 830 000,00 przeznaczono na podejmowanie działalności gospodarczej. Drugi bonus częściowo na: Podejmowanie działalności gospodarczej oraz na Rozwój obiektów ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej. Dodatkowe środki w związku z wydłużeniem okresu programowania przeznaczono częściowo na podejmowanie działalności i częściowo na Rozwój obiektów ogólnodostępnej infrastruktury.

100% z beneficjentów biorących udział w badaniu uważa, że zasady przyznawanych dotacji były jasne (zdecydowanie tak 61%, raczej tak 39%), równie wysoko oceniony został język używany w oficjalnych dokumentach naboru, tu 33% respondentów uważa, że był zdecydowanie zrozumiały, 67% - raczej tak. Pracownicy LGD podkreślają, że w ich odczuciu większy odsetek osób mógł mieć trudności ze zrozumieniem procedury naboru. Duże znaczenie odgrywają tu spotkania, doradztwo i szkolenia, podczas których pracownicy mogą wyjaśnić wszystkie wątpliwości i zweryfikować kryteria.

Wśród problemów w procedurze naboru i wyboru, które utrudniają pozyskanie środków wskazano zbyt dużą ilość potrzebnych dokumentów, załączników. W kwestiach związanych z procedurami wyboru wniosków i podpisywaniem umów często pojawiały się głosy, że procedury trwają zbyt długo. 44% respondentów uważa, że czas oczekiwania na zakończenie wszystkich procedur aplikacyjnych jest zbyt długi. Beneficjenci LGD musieli się zmierzyć z problemami w realizacji swoich przedsięwzięć, głównie wzrostem cen (budżet stawał się nieaktualny i potrzeba było wnieść więcej środków własnych), odpływem wykonawców, zmianami technologii (inne parametry maszyn) czy brakiem pracowników. Wydłużony czas oczekiwania na dotację znacznie wpłynął na realizację planów. W kilku przypadkach, następstwem było wycofanie się z podpisania umowy.

Przyjęty system oceny był obiektywny, pozwalał na wybór projektów spełniających kryteria LSR oraz realizację wskaźników. Zaproponowany w LSR system oceny wskaźników pozwala na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach.

Podsumowując można stwierdzić, że procedura wyboru i naboru, za którą odpowiadał LGD była wystarczająco przejrzysta dla beneficjentów, a pracownicy biura dokładali wszelkich starań, by stała się również zrozumiała. Kryteria oceny pozwalały na wybór projektów spójnych z celami Lokalnej Strategii Rozwoju. LGD sprawnie wprowadzało niezbędne zmiany, dostosowując harmonogramy rzeczowe i finansowe.

10. Wartość dodana podejścia LEADER

Działalność LGD angażuje do wspólnego działania różne grupy i sektory – prywatny, publiczny i pozarządowy. Pobudza mieszkańców do działania na rzecz swojego środowiska, realizując projekty własne. Zintegrowany charakter LSR przejawia się w komplementarności i spójności celów i przedsięwzięć. Realizowane w strategii przedsięwzięcia służą przede wszystkim lokalnemu rozwojowi poprzez rozwój kapitału społeczno-gospodarczego i promocji jego walorów przyrodniczych i kulturowych. Zaplanowane i zrealizowane przedsięwzięcia łączą w sobie interesy wielu grup i spełniają wiele funkcji.

Wszystkie działania realizowane w LSR są zgodne z celami działania 19. Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS –rozwój lokalny kierowany przez społeczność).

Należy stwierdzić, że potencjał rozwojowy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR jest poprawnie wykorzystywany i promowany, ponad 65% ankietowanych zadeklarowało, że zetknęło się z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w jej rejonie. Przedsięwzięcia realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru, odpowiadają na potrzeby społeczności i przyczyniają się do jego wzmocnienia.

7. Podsumowanie – wnioski i rekomendacje

Po analizie działalności LGD i stanie wdrażania LSR sformułowano następujące wnioski:

1. Należy podkreślić, że cele i przedsięwzięcia określone w LSR zostały sformułowane w sposób poprawny, w oparciu o dogłębną analizę ówczesnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w regionie. Warto zaznaczyć także partycypacyjny charakter dokumentu, który został wypracowany przy udziale wszystkich zainteresowanych stron, ze szczególną dbałością o zapewnienie reprezentacji z różnych środowisk i grup społecznych. Jest to dobra praktyka, którą warto wzmacniać.
2. W LSR trafnie założono, że skutecznym sposobem na integrację środowiska jest dobrze przygotowana infrastruktura rekreacyjna, a także wspieranie inicjatyw kulturalno-społecznych, edukacyjnych, rekreacyjnych czy sportowych. Realizacja tego przedsięwzięcia pomogła w zniwelowaniu zdiagnozowanej słabej strony jaką był niski poziom aktywności społecznej mieszkańców gmin objętych działaniem LGD.
3. Lokalna Grupa Działania w dalszym ciągu powinna skupić się na wykorzystywaniu różnych kanałów informacyjnych do przekazywania treści. Niewątpliwie media społecznościowe czy Internet ogólnie są teraz największą i najszybszą skarbnicą wiedzy, ale dość często na obszarach wiejskich nadal spotykamy się z wykluczeniem cyfrowym, szczególnie wśród osób starszych.
4. Na obszarze działania Stowarzyszenia LGD Bory Dolnośląskie grupami, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione, to głównie osoby bezrobotne, w wieku 25-44 lat oraz kobiety. Wdrożono mechanizmy wsparcia tych grup. Aktualne warunki na lokalnym rynku, wskazują, że zmiany demograficzne i postępujący proces starzenie się społeczeństwa będą negatywnie odbijały się na osobach starszych i młodzieży. Warto rozważyć rozszerzenie grupy w kolejnej LSR.
5. W kolejnym okresie programowania warto przeanalizować definicję kryterium innowacyjności, którego termin nie był do końca jednoznaczny i jasny dla beneficjentów, a przez to nadinterpretowany.
6. Warto zasygnalizować konieczność wprowadzenia zmian w dokumentacji naborów, w tym ograniczeniem ilości dokumentacji, tak by zmniejszyć ilość informacji w nim zawartych, a także uprościć język używany w oficjalnych dokumentach LGD.

7. Niewątpliwie osiągnięcie zamierzonych rezultatów, biorąc pod uwagę przeciwności, w tym pandemię COVID -19, uznać należy za duży sukces. Niemniej aż 44% badanych uważa, że czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był za długi. Należałby dążyć do poprawy w tym zakresie.
8. Przeprowadzone badania wśród społeczności lokalnej wskazały obszary, w których chcieliby potencjalnie podjąć aktywność społeczną. Warto wzmocnić rolę animacyjną LGD, aby wydobyć potencjał i pomóc rozwinąć kapitał społeczny w aktywność społeczną.
9. Projekty współpracy rozwijają kooperację pomiędzy LGD-ami, a także wzmocniają realizację zaplanowanych celów LSR. W kolejnym okresie programowania warto kontynuować taką formę, jednocześnie dobierając sprawdzonych partnerów.
10. Podjęto wysiłek polegający na zniwelowaniu zdiagnozowanych słabych stron regionu i zrealizowano szereg inwestycji rozwijających infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną. Niemniej z badań wynika, że mieszkańcy oczekują dalszej interwencji w tym zakresie oraz wzmocnienia warunków do rozwoju turystyki w regionie.

8. Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS.
2. Biuletyny Informacji Publicznych gmin LGD.
3. Brol R, Innowacyjność lokalnych jednostek terytorialnych, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
4. Brol R., Kapitał społeczny w gospodarce lokalnej, w: Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2008.
5. Goszczyński W., Kształtowanie synergicznych form kapitału społecznego jako warunek prawidłowej aktywizacji społeczności lokalnych na przykładzie pilotażowego programu LEADER+, w: Społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju wsi w Polsce. Partycypacja lokalna i kapitał społeczny, Warszawa 2008.
6. Kaźmierczak T., Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
7. Kenc J., Kapitał społeczny i jego rola w rozwoju lokalnym, Współczesne Problemy Ekonomiczne nr 10 (2015).
8. Libertowska A., „Kapitał społeczny w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Podejście sieciowe”, Optimum. Studia Ekonomiczne Nr 4 (64) 2013 .
9. Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, styczeń 2022 r.
10. Sprawozdanie z realizacji LSR za rok 2021 Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie.
11. Toczyński W., Lendzion J., Lekcja z upadku Programu Inicjatyw Lokalnych w gminie Wicko, w: Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna, Wydawnictwo ISP, Warszawa 2007.
12. www.bory.org.pl.

9. Spis tabel i wykresów

Spis tabel

Tabela 1 Ludność i obszar gmin wchodzących w skład LGD.....	8
Tabela 2 Dynamika przyrostu ludności na obszarze LGD w latach 2014-2021	9
Tabela 3 Struktura ludności w grupach funkcjonalnych w latach 2014-2021 na obszarze LSR	10
Tabela 4 Przyrost podmiotów gospodarczych w gminach na obszarze LGD w latach 2014-2021.....	12
Tabela 5 Podstawowe wskaźniki obrazujące aktywność gospodarczą w 2014 i 2021 r.	12
Tabela 6 Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wg PKD 2007 na obszarze LGD w 2014 i 2021 roku	13
Tabela 7 Liczba bezrobotnych zarejestrowanych kobiet i mężczyzn w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD w 2014 i 2021 roku	13
Tabela 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci..	14
Tabela 9 Ilość całorocznych obiektów, oferujących miejsca noclegowe, w tym hotele	16
Tabela 10 Podmioty kapitału społecznego na terenie LSR w roku 2014 i 2021 r.....	17
Tabela 11 Cele ogólne i szczegółowe Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie	25
Tabela 12 Rzeczowy postęp w realizacji LSR Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie, stan realizacji na koniec 2021 r.	28
Tabela 13 Rzeczowa realizacja wskaźników obowiązkowych w zakresie PROW 2014 – 2020 – stan na koniec 2021r.	31
Tabela 14 Postęp finansowy w realizacji LSR, stan na koniec 2021 r.....	35
Tabela 15 Analiza porównawcza LGD i gmin nie objętych LSR	43

Spis Wykresów

Wykres 1 Dynamika zmian ludności w latach 2014-2021 w gminach obszaru LSR.....	9
Wykres 2 Dynamika zmian w grupach funkcjonalnych ludności w latach 2014-2021 na obszarze LSR	10
Wykres 3 Dynamika zmian 2014/2021 w grupach funkcjonalnych ludności w gminach.....	11
Wykres 4 Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym w podziale na płeć	15
Wykres 5 Czynniki motywujące do aktywności społecznej.....	19
Wykres 6 Potencjalne możliwości i formy spędzania czasu wolnego na obszarze LSR.....	20
Wykres 7 Form i atrakcje, z których respondenci korzystają w swojej okolicy	21
Wykres 8 Obszary turystyki, które mogą przyciągać ludzi do regionu	21
Wykres 9 Obszary turystyki, które wymagają wsparcia w regionie	22
Wykres 10 Preferowany sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu	23
Wykres 11 Grupy mieszkańców, które w opinii badanych, mają utrudnione możliwości wejścia na rynek pracy	24
Wykres 12 Status na rynku pracy osób ubiegających się o dotację	37
Wykres 13 Obszary, które zostały rozwinięte w wyniku uzyskania dotacji	38
Wykres 14 Kanały docierania informacji o LGD	39
Wykres 15 Poziom zrozumienia języka używanego w oficjalnych dokumentach.....	40
Wykres 16 Formy i narzędzia wspierające walkę z ubóstwem i wykluczeniem społecznym	42

10. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Ankieta dla społeczności zamieszkującej teren realizacji LSR

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 - 15 minut. Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich.

* Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

2. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Kobieta
- ☐ Mężczyzna
- ☐ odmowa odpowiedzi

3. Kod pocztowy miejsca zamieszkania

4. Czy zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Pani/Pana rejonie?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Tak
- ☐ Nie
- ☐ Nie wiem

5. W jaki sposób zetknęła/zetknął się Pan/Pani z działalnością lub informacją o Lokalnej Grupie Działania funkcjonującej w Państwa rejonie?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ doradztwo w biurze LGD
- ☐ stoiska na targach
- ☐ organizowane przez LGD imprezy
- ☐ Warsztaty

- ☐ konkursy ,quizy
- ☐ Szkolenia
- ☐ Spotkania
- ☐ wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- ☐ Ogłoszenia
- ☐ promocja produktów lokalnych
- ☐ Ulotki
- ☐ Media
- ☐ Internet
- ☐ poczta pantoflowa
- ☐ inne realizowane przez LGD projekty
- ☐ inne - Jakież?:

6. Czy jest Pani/Pan zainteresowana/y sprawami lokalnymi?

Czyli tym co dzieje się w najbliższym otoczeniu - wydarzeniami, inwestycjami, problemami społecznymi, sprawami ważnymi dla mieszkańców itp..

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Tak
- ☐ Nie
- ☐ trudno powiedzieć

7. Czy dostrzega Pani/Pan w swojej okolicy możliwości korzystania z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	dostrzegam	nie dostrzegam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych	☐	☐
obiektów sportowo-rekreacyjnych		
szlaków/ścieżek turystycznych	☐	☐
(spacerowych, rowerowych, innych)		
map/przewodników/informacji	☐	☐
turystycznych		
produktów lokalnych (wyrobow	☐	☐
kulinarnych, rękodzieła itp.)		
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla	☐	☐
mieszkańców		
nowinek technologicznych, z których można	☐	☐
korzystać nieodpłatnie		
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń	☐	☐
edukacyjnych dla najmłodszych		

8. Czy korzysta Pani/Pan w swojej okolicy z:

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	korzystam	nie korzystam
placów zabaw / siłowni zewnętrznych	☐	☐
parków/skwerów/terenów zielonych	☐	☐
torów/skateparków/ innych małych	☐	☐
obiektów sportowo-rekreacyjnych		
szlaków/ścieżek turystycznych	☐	☐
(spacerowych, rowerowych, innych)		
map/przewodników/informacji	☐	☐
turystycznych		
produktów lokalnych (wyrobow	☐	☐
kulinarnych, rękodzieła itp.)		
odnowionych zabytków architektury	☐	☐
targów/imprez/wydarzeń kulturalnych dla	☐	☐
mieszkańców		
nowinek technologicznych, z których można	☐	☐
korzystać nieodpłatnie		
nieodpłatnych warsztatów//zajęć/wydarzeń	☐	☐
edukacyjnych dla najmłodszych		

9. Jakie czynniki motywują Panią/Pana do aktywności społecznej?

Czyli do angażowania się w sprawy wspólne sąsiadów, mieszkańców miejscowości, gminy, różnych grup itp.

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ nie jestem zainteresowana/y takim zaangażowaniem
- ☐ wewnętrzna potrzeba pomocy innym;
- ☐ chęć wpływu na zmiany (poczucie sprawstwa)
- ☐ brak obojętności na sprawy społeczne/ cierpienie, niesprawiedliwość
- ☐ dotychczasowe sukcesy/pozytywne doświadczenia związane z aktywnością
- ☐ inspiracja działalnością innych osób
- ☐ współuczestnictwo/przynależność do grupy, która robi coś pozytywnego
- ☐ doświadczenia życiowe
- ☐ wzrost poważania wśród sąsiadów/znajomych/lokalnej społeczności
- ☐ posiadanie pewnego statusu materialnego/społecznego dającego możliwości do aktywności
- ☐ prawo wzajemności

- ☐ chęć ciekawego spędzenia wolnego czasu
- ☐ realizacja zainteresowań i pasji
- ☐ inne (jakie?):

10. W jakim obszarze aktywności społecznej chciałaby/chciałby Pan/Pani uczestniczyć?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ nie chcę angażować się i być "aktywnym społecznie"
- ☐ pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej;
- ☐ podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- ☐ działalności na rzecz integracji cudzoziemców;
- ☐ ochrony i promocji zdrowia;
- ☐ działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami;
- ☐ działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- ☐ edukacji, oświaty i wychowania;
- ☐ działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży;
- ☐ kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- ☐ wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- ☐ ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- ☐ czystości miejsc publicznych;
- ☐ przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu;
- ☐ turystyki i krajoznawstwa;
- ☐ ratownictwa i ochrony ludności;
- ☐ pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w Polsce i za granicą;
- ☐ działalności na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka;
- ☐ przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;

11. Jaki jest Pani/Pana zdaniem najlepszy sposób na informowanie mieszkańców o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ strona internetowa instytucji/urzędu/urzędów
- ☐ lokalne portale informacyjne (strony internetowe)
- ☐ Facebook
- ☐ Instagram
- ☐ Twitter
- ☐ TikTok
- ☐ YouTube
- ☐ ogłoszenia parafialne
- ☐ tablica ogłoszeń w różnych punktach gminy

- ☐ gazeta rozdawana mieszkańcom
- ☐ komunikaty głosowe w uczęszczanych punktach
- ☐ inne (jakie?): _____

12. Czy byłaby/byłby Pan/Pani zainteresowany/a otrzymaniem dotacji na otwarcie własnej działalności gospodarczej w przyszłości?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Tak
- ☐ Nie
- ☐ nie wiem

13. Jakie branże są wg Pani/Pana najbardziej warte wsparcia, w formie dotacji na otwarcie działalności gospodarczej?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- ☐ przetwórstwo przemysłowe
- ☐ dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- ☐ Budownictwo
- ☐ handel hurtowy i detaliczny
- ☐ naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- ☐ transport i gospodarka magazynowa
- ☐ działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- ☐ informacja i komunikacja
- ☐ działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- ☐ działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- ☐ działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
- ☐ Edukacja
- ☐ opieka zdrowotna i pomoc społeczna
- ☐ działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
- ☐ pozostała działalność usługowa (np. kosmetologia, fryzjerstwo, itd)
- ☐ gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
- ☐ inne (jakie?): _____

14. Czy Pani/Pana zdaniem, potencjał turystyczny najbliższego regionu w ostatnich latach:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Zmalał
- ☐ Wzrósł
- ☐ nie uległ zmianie
- ☐ nie wiem / nie mam zdania

15. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Pani/Pana regionu?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ przyroda,
- ☐ zabytki,
- ☐ wydarzenia,
- ☐ imprezy,
- ☐ lokalne tradycje,
- ☐ walory prozdrowotne (mikroklimat itp.)
- ☐ obiekty sportowe i rekreacyjne,
- ☐ nie wiem/ nie mam zdania
- ☐ inne (jakie?):_____

16. Co w tych obszarach wymaga wsparcia?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ baza noclegowa
- ☐ baza gastronomiczna
- ☐ obiekty/budynki (np. zabytki)
- ☐ Atrakcje
- ☐ lokalne pamiątki / punkty/ dostępność pamiątek
- ☐ infrastruktura (wiaty, miejsca parkingowe, toalety, itp?)
- ☐ nie wiem / nie mam zdania
- ☐ inne (jakie?):_____

17. Czy zauważa Pani/Pan wokół siebie grupę lub grupy mieszkańców, dla których możliwości wejścia na rynek pracy są utrudnione?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ nie, nie da się wyodrębnić konkretnych grup
- ☐ osoby młode (do 30 roku życia)
- ☐ osoby w wieku średnim (pomiędzy 30 a 60 rokiem życia)
- ☐ osoby starsze (po 60 roku życia)
- ☐ Kobiety
- ☐ Mężczyźni
- ☐ Imigranci
- ☐ Bezrobotni
- ☐ osoby z niepełnosprawnościami
- ☐ mieszkańcy obszarów po zlikwidowanych PGR
- ☐ Rolnicy
- ☐ samotni rodzice
- ☐ członkowie rodzin wielodzietnych

18. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Ankieta dla beneficjentów LGD

Niniejsza ankieta dotyczy ewaluacji realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju Lokalnych Grup Działania Województwa Lubuskiego. Badanie to prowadzone jest przez Fundację na rzecz Collegium Polonicum, w celu poznania Państwa opinii w zakresie efektów działań podejmowanych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Państwa opinia przyczyni się do podejmowania w przyszłości działań lepiej spełniających Państwa potrzeby i podnoszących jakość życia. Ankieta jest anonimowa i powinna zająć około 10 minut.

Z góry dziękujemy za poświęcony czas.

* Lokalna Strategia rozwoju (LSR) - dokument programowy dotyczący kilku gmin i wdrażanych na ich terenie działań zorientowanych na rozwój obszarów wiejskich. * Lokalna Grupa Działania (LGD) - specjalny typ stowarzyszenia powołanego po to aby rozwijać obszary wiejskie, przy pomocy zewnętrznych środków finansowych.

1. Wiek

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ 18-20
- ☐ 21-25
- ☐ 26-30
- ☐ 31-35
- ☐ 36-40
- ☐ 41-45
- ☐ 46-50
- ☐ 51-55
- ☐ 56-60
- ☐ 61-65
- ☐ powyżej 65

2. Płeć:

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ Kobieta
- ☐ Mężczyzna

3. W zakresie jakiego rodzaju wsparcia otrzymał/a Pan/Pani/podmiot dotację?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ w zakresie rozwoju przedsiębiorczości
- ☐ w zakresie niekomercyjnej infrastruktury
- ☐ w zakresie grantów

4. Do której z wyszczególnionych grup zaliczał/a się Pan/Pani w momencie składania wniosku o dotację:

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ Osoba z niepełnosprawnością
- ☐ Rolnik
- ☐ Żadna z powyższych
- ☐ Nie dotyczy (wniosku nie składała osoba fizyczna)

5. Czy sytuacja finansowa Pani/Pana przedsiębiorstwa uległa poprawie dzięki pozyskanym środkom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ tak
- ☐ nie

6. Jaki był Pani/Pana status na rynku pracy przed złożeniem wniosku o dotację?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- ☐ bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- ☐ pracownik etatowy
- ☐ przedsiębiorca
- ☐ inny

7. Jaki jest Pani/Pana aktualny status na rynku pracy?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ bezrobotny (krócej niż 12 miesięcy)
- ☐ bezrobotny (dłużej niż 12 miesięcy)
- ☐ pracownik etatowy
- ☐ przedsiębiorca
- ☐ inny

8. Czy po pozyskaniu dotacji, Pani/Pana przedsiębiorstwo rozwinęło się w następujących zakresach?

W każdym wierszu zaznacz tylko jedną odpowiedź

	tak	trudno powiedzieć	nie
Zatrudnienie	☐	☐	☐
Innowacyjność	☐	☐	☐
Przychody	☐	☐	☐
Poszerzenie oferty	☐	☐	☐

9. Czy wysokość otrzymanej dotacji była wystarczająca dla pokrycia konkretnej potrzeby w ramach zaplanowanej operacji?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ tak
- ☐ nie

10. Czy Pani/Pan jako beneficjent samodzielnie aplikował o dotację, czy zlecił opracowanie dokumentu specjalistom?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ aplikowałem samodzielnie (ewentualnie ze wsparciem doradczym LGD)
- ☐ zleciłem specjalistom

11. Jakie czynniki spowodowały zlecenie opracowania dokumentów innym specjalistom?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ niewystarczająca wiedza
- ☐ niezrozumiałość dokumentacji
- ☐ brak czasu
- ☐ inne (jakie?): _____

12. Czy korzystali Państwo z doradztwa biura LGD?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ tak
- ☐ nie

13. Jakie było źródło Państwa wiedzy o istnieniu LGD?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ stoiska na targach
- ☐ organizowane przez LGD imprezy
- ☐ warsztaty
- ☐ konkursy ,quizy
- ☐ szkolenia
- ☐ spotkania
- ☐ wydane przez LGD publikacje, mapy itp.
- ☐ ogłoszenia
- ☐ promocja produktów lokalnych
- ☐ ulotki
- ☐ media
- ☐ internet
- ☐ poczta pantoflowa
- ☐ inne realizowane przez LGD projekty
- ☐ inne - Jakie?:.....

14. Czy LGD promuje się wg Pani/Pana w wystarczający sposób aby informacja o jego działalności dotarła do potencjalnie zainteresowanych osób?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ nie wiem/ nie mam zdania

15. Czy było dla Pani/Pana, jasne, kto i na jakich zasadach przyznawał dotacje?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ zdecydowanie tak
- ☐ raczej tak
- ☐ ani tak/ ani nie
- ☐ raczej nie
- ☐ zdecydowanie nie

16. Na ile zrozumiwały być dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ zdecydowanie zrozumiwały
- ☐ raczej zrozumiwały
- ☐ trudno powiedzieć
- ☐ raczej niezrozumiwały
- ☐ zdecydowanie niezrozumiwały

17. Czy czas oczekiwania na decyzje/kolejne kroki/podpisanie umowy w ramach wnioskowanej dotacji był wg Państwa optymalny?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź

- ☐ tak, czas oczekiwania na kolejne kroki był optymalny
- ☐ nie, czas oczekiwania był zbyt długi

18. W jaki sposób wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?

19. Jakie działania w obszarze dostępności rynku pracy należałoby podejmować w celu ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Zaznacz kilka odpowiedzi

- ☐ stworzenie nowych miejsc pracy
- ☐ rozpowszechnienie informacji o nowych miejscach pracy
- ☐ zakładanie nowych przedsiębiorstw
- ☐ kursy/szkolenia
- ☐ inne (jakie?):

20. Jeśli mieliby Państwo możliwość pozyskania kolejnych dotacji, to na co by je Państwo przeznaczyli?

ARKUSZ WYWIADU GRUPOWEGO

I. TURYSTYKA

1. Jakie obszary turystyki mogą przyciągać ludzi do Państwa regionu? (przyroda, zabytki, wydarzenia, imprezy, lokalne tradycje, zdrowie, itp.)
2. Co w tych obszarach wymaga wsparcia - baza noclegowa / obiekty / atrakcje / infrastruktura.

II. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

1. Jakie branże są najbardziej warte wsparcia i dlaczego?
2. Jakie obszary w zakresie przedsiębiorczości wymagają dofinansowania (maszyny, nowe miejsca pracy, finanse na rozwój firmy itd)?
3. Co w trakcie pozyskiwania i rozliczania dotacji było dla Państwa uciążliwe/frustrujące?
4. Jak wydłużony czas oczekiwania na dotację wpłynął na realizację planów?
5. Czy któreś grupy społeczne wymagają ułatwionego dostępu do środków na przedsiębiorczość? Proszę uzasadnić swoją odpowiedź?

III. INNOWACYJNOŚĆ

1. Jak Państwo rozumieją słowo "innowacja"?
2. Co w Państwa projektach/działaniach było innowacyjne? Dlaczego?

IV. KRYTERIA PROJEKTÓW

1. Jakie elementy w procedurze naboru i wyboru projektów utrudniały pozyskanie środków? Które z nich były zupełnie zbędne?
2. Co Państwa zdaniem powinno być decydującym czynnikiem o wyborze najlepszych projektów?
3. Na ile zrozumieli by dla wnioskodawców język używany w oficjalnych dokumentach naboru?
4. Jak opisaliby Państwo kryteria, którymi kierował się LGD przy wyborze projektów? Czy dotychczasowe kryteria pozwalały na obiektywną ocenę i wybór najlepszych projektów? (Czy to, że kryteria były np. zero-jedynkowe przyczyniło się do tego, że LGD nie mógł wybrać najlepszych projektów).

V. KAPITAŁ SPOŁECZNY

1. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
2. Jakie czynniki pobudzają społeczność do działania?
3. Jakie czynniki hamują/ wygaszają aktywność?

VI. DZIAŁALNOŚĆ LGD

1. Czy działalność LGD jest odpowiednio widoczna w terenie? Czy działania, które LGD podejmuje dla wypromowania swoich działań są wystarczające? Czy widać tutaj jakieś pola do rozwoju?